

Život mladých dospělých po odchodu z dětského domova

Bc. Michaela Kubjátová

Diplomová práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Michaela Kubjátová**
Osobní číslo: **H13989**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Život mladých dospělých po odchodu z dětského domova**

Zásady pro vypracování:

Studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti problematiky odchodu dětí z ústavní péče do samostatného života.
Volba kvalitativní výzkumné strategie a sběru dat formou rozhovoru.
Příprava výzkumu, výběr a charakteristika výzkumného souboru.
Provedení výzkumu s mladými dospělými, kteří část svého života prožili v dětském domově.
Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu.
Analýza a závěr z výsledků provedení výzkumu, doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HENDL, Jan, 2005. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál. ISBN: 80-7367-040-2.

MATĚJČEK, Zdeněk, 1999. Náhradní rodinná péče. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-304-8.

SINCLAIR, Ian, GIBBS, Ian, 1998. Children's Homes: A study in Diversity. West Sussex: Wiley. ISBN: 978-0-471-98456-6.

ŠKOVIERA, Albin, 2007. Trendy náhradnej výchovy. Bratislava: Petrus. ISBN: 978-80-89233-32-8.

ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára a kol., 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-313-0.

Vedoucí diplomové práce:

doc. Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.

Centrum výzkumu FHS

Datum zadání diplomové práce:

7. ledna 2015

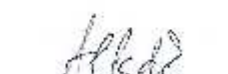
Termín odevzdání diplomové práce:

17. dubna 2015

Ve Zlíně dne 7. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jákub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 27.2. 2015

..... Kufjálková

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce je zaměřena na životy mladých dospělých po odchodu z dětského domova. Teoretická část popisuje systém náhradní rodinné péče v České republice a její formy. Dále se zabývá ústavní výchovou, formami ústavní výchovy, životem v dětských domovech i odchodem z těchto zařízení. Praktická část je zaměřená na kvalitativní výzkum za použití techniky zakotvené teorie pracující s daty získanými pomocí rozhovorů s mladými dospělými, kteří část svého života prožili v dětských domovech.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, dětský domov, ústavní výchova, mladá dospělost, samostatný život.

ABSTRACT

The thesis is focused on lives of the young adults after leaving the children's home. The theoretical part describes the system of substitute family care in the Czech Republic and its forms. It also deals with institutional education, forms of the institutional education, the life in children's homes and leaving these institutions. The practical part is focused on the qualitative research using the technique of grounded theory working with data obtained by interviews with the young adults who spent a part of their lives in children's homes.

Key words: substitute family care, children's home, institutional education, young adulthood, independent life.

Zde chci upřímně poděkovat Mgr. Soni Vávrové, Ph.D., za vstřícný přístup, trpělivost, cenné rady a podnětné připomínky, které mi poskytla během zpracování diplomové práce.

Také chci poděkovat všem mladým dospělým, kteří mi poskytli rozhovory pro realizaci výzkumu.

Motto: Děti, které nemohou být vychovávány vlastními rodiči, jsou na cestě životem osamělé. Potřebují, aby je někdo vzal za ruku a řekl: „Pojď, půjdeme spolu.“

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 NÁHRADNÍ PÉČE O DĚTI A MLÁDEŽ	13
1.1 LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V ČR PO ROCE 1948.....	14
1.1.1 Období let 1948 - 1992	14
1.1.2 Období let 1992 - současnost	15
1.2 NÁHRADNÍ RODINNÁ A ÚSTAVNÍ PÉČE	17
1.2.1 Náhradní rodinná péče	17
1.2.2 Náhradní ústavní péče	19
1.3 SOUČASNÉ TRENDY V OBLASTI NÁHRADNÍ PÉČE.....	19
1.3.1 Transformace ústavní péče v ČR	20
1.3.2 Transformace ústavní péče ve světě.....	21
2 NÁHRADNÍ ÚSTAVNÍ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE	24
2.1.1 Ústavní výchova	25
2.1.2 Ochranná výchova	25
2.1.3 Preventivně výchovná péče	26
2.2 LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA NÁHRADNÍ ÚSTAVNÍ PÉČE	27
2.3 ZAŘÍZENÍ PRO VÝKON ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY	28
2.3.1 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.....	29
2.3.2 Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let	29
2.3.3 Dětský domov	30
2.3.4 Dětský domov se školou	30
2.3.5 Diagnostický ústav	31
2.3.6 Výchovný ústav	31
2.4 SOUČASNÝ STAV ÚSTAVNÍ PÉČE V ČR V ČÍSLECH.....	32
2.4.1 Počty dětí v kojeneckých ústavech a v dětských domovech pro děti do tří let	34
2.4.2 Počty dětí v pěstounské péči	36
3 DĚTSKÝ DOMOV	37
3.1 UMÍSTĚNÍ DO DĚTSKÉHO DOMOVA.....	38
3.1.1 Dítě z dysfunkční rodiny	39
3.1.2 Práce s dysfunkční rodinou	40
3.2 VLIV ÚSTAVNÍ VÝCHOVY NA JEDINCE.....	41
3.2.1 Psychická deprivace	42
3.3 ODCHOD Z DĚTSKÉHO DOMOVA	43
3.3.1 Legislativní opatření.....	44
3.3.2 Problémy při odchodu z dětského domova	44
3.3.3 Příprava na odchod z dětského domova.....	45
3.3.4 Pomáhající projekty.....	45
II PRAKTICKÁ ČÁST	48

4	METODOLOGIE VÝZKUMU.....	49
4.1	CÍLE VÝZKUMU, VÝZKUMNÝ PROBLÉM A HLAVNÍ VÝZKUMNÁ OTÁZKA.....	50
4.2	VOLBA VÝZKUMNÉ STRATEGIE A TECHNIKY SBĚRU DAT.....	50
4.3	VOLBA VÝZKUMNÉHO SOUBORU A REALIZACE VÝZKUMU.....	51
4.4	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ A ANALÝZY DAT	53
5	VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE DAT	56
5.1	INTERPRETACE KATEGORIÍ.....	56
5.1.1	Kategorie samostatný život	57
5.1.2	Kategorie Odchod z dětského domova.....	58
5.1.3	Kategorie bydlení	60
5.1.4	Kategorie finance	61
5.1.5	Kategorie zaměstnání	63
5.1.6	Kategorie Rodinné a partnerské vztahy.....	65
5.1.7	Kategorie Pocity po odchodu z Dětského domova	67
5.2	VÝSLEDKY AXIÁLNÍHO KÓDOVÁNÍ	68
5.3	INTERPRETACE ZAKOTVENÉ TEORIE.....	70
5.3.1	Shrnutí výsledků výzkumu	71
5.3.2	Doporučení pro praxi	74
	ZÁVĚR	76
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	78
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	84
	SEZNAM OBRÁZKŮ	85
	SEZNAM TABULEK.....	86
	SEZNAM GRAFŮ	87
	SEZNAM PŘÍLOH.....	88

ÚVOD

Lidský život přináší spoustu nelehkých situací, spoustu útrap a zkoušek. Jedním z nejsložitějších období lidského života je dospívání, ve kterém se mladý člověk seznamuje s novou rolí a povinnostmi dospělého. Zvyká si na zodpovědnost za své činy, postupně se osamostatňuje od rodiny. V této životní fázi je obzvlášť důležité to, co nás (ať už spon-tánně či záměrně) rodina od narození naučila. Nikdo s námi nebude mít tolik trpělivosti a ochoty učit nás nové věci, tak jako rodiče. Rodina by měla být naše jistota, naše útočiště. Třebaže mladí lidé v období dospívání dávají najevo, jak oporu a podporu rodiny nepotře-bují, jak jsou nezávislí, ve vypjatých a krizových situacích jsou to pořád ty malé vystrašené děti, které se potřebují ukrýt do bezpečí.

Mnohé z dětí a mladých dospělých však to štěstí, mít vlastní rodinu, která by jim domov a pocit bezpečí zajistila, nemají. Jsou to děti, kterým rodiče zemřeli, nebo se o ně nemohou či nechťejí starat. Takovéto děti vyrůstají v náhradní rodinné, nebo ústavní péči. Po materiální stránce většinou mají vše, co potřebují, ale po stránce duševní, těmto dětem chybí jejich nejbližší, máma a táta, kteří by jim byli na blízku, kdykoliv potřebují. A také aby jim předávali zkušenosti každíčký den v jejich životě. Zvláště pak odchod z těchto za-řízení je pro mladé dospělé složitý, jelikož žijí ve svém „umělém světě“, ve kterém se ne-musí starat o to, kdo jim vypere, uklidí, uvaří. Vše se v ústavu děje automaticky a tak nějak „samo“. Nemusí řešit finance, jelikož dostávají kapesné. Vše co potřebují, také dostanou. Po odchodu z dětských domovů se ze dne na den tito mladí dospělí musí začít starat o vše. Musí si sehnat práci, bydlení, musí si vydělat na každodenní potřeby. Mladý dospělý po odchodu z dětského domova většinou nemá rodinu, která by mu při řešení jakéhokoli pro-blému pomohla.

Téma této diplomové práce je nám blízké, jelikož pravidelně navštěvujeme určitý dětský domov ve Zlínském kraji, jezdíme s dětmi na kulturní a sportovní akce. Bavíme se s nimi o tom, co jim dělá radost nebo co je naopak trápí. Nejtěžší pro tyto děti, respektive mladé dospělé, je samotné opuštění dětského domova, ve kterém mnohdy strávili většinu svého života. Nelehký je také život po odchodu z tohoto zařízení. Tomuto tématu jsme se tedy věnovali proto, abychom na odborné úrovni zpracovali dostupnou literaturu a také abychom zjistili formou rozhovorů s mladými dospělými, kteří opustili dětský domov, s čím se museli potýkat po odchodu z tohoto zařízení.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části. Skládá se z části teoretické a praktické. Teoretická část se v první kapitole bude věnovat náhradní rodinné a ústavní péči o děti a mládež. Budeme se také zabývat legislativní úpravou náhradní rodinné péče a současnými trendy v náhradní rodinné péči. Druhá kapitola bude zaměřena na náhradní ústavní péči, legislativní úpravu náhradní ústavní péče, zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. V neposlední řadě se budeme věnovat současnému stavu ústavní péče v ČR v číslech. Třetí kapitola bude pojednávat o tématu dětských domovů, o důvodech k umístění do dětských domovů, vlivu ústavní výchovy na jedince. Dále se budeme věnovat odchodu z těchto zařízení a problémům s tím spojených. Jmenujeme také pomáhající projekty, které mohou mladí dospělí využít při odchodu z dětských domovů.

Praktická část bude realizována za pomoci pěti polostrukturovaných rozhovorů s mladými dospělými, kteří část svého života prožili v dětském domově. Cílem výzkumného šetření bude zjistit názory mladých dospělých, kteří prožili část svého života v ústavní péči jednoho z dětských domovů na území Zlínského kraje na život po odchodu z tohoto zařízení. Získané poznatky budou za pomoci zakotvené teorie, která se skládá z otevřeného, axiálního a selektivního kódování analyzovány. Tímto způsobem vznikne nová vygenerovaná teorie, která bude mít oporu pouze v získaných datech z provedených rozhovorů. A seznámí nás s názory mladých dospělých na samostatný život po odchodu z dětského domova.

Věříme, že tato práce změní názory a přístup k mladým dospělým, kteří se začleňují do samostatného života po odchodu z dětských domovů. A přispěje alespoň malým dílkem ke změně přípravy mladých dospělých na samostatný život po odchodu z dětských domovů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 NÁHRADNÍ PÉČE O DĚTI A MLÁDEŽ

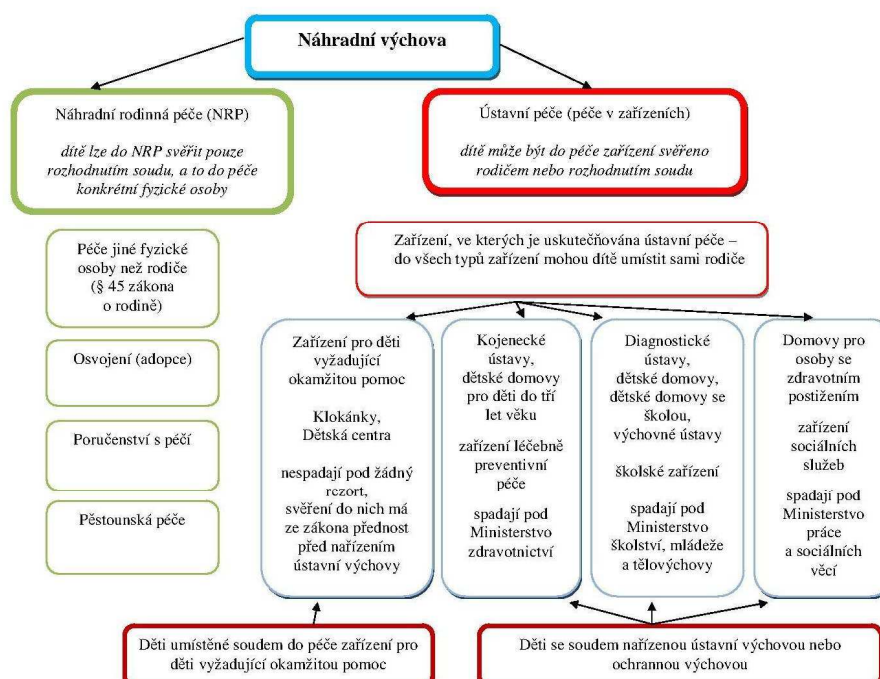
Na výchovu a péči o děti mají právo a povinnost především rodiče. Ne všichni rodiče se však o své děti mohou či chtějí starat. V případě, že děti nemohou vyrůstat u vlastních rodičů, je třeba hledat takovou formu náhradní výchovy, která bude pro děti optimální. Tento úkol mimo jiné spadá do činnosti orgánů sociálně právní ochrany dětí. Formy náhradní rodinné péče upravoval do konce roku 2013 *zákon č. 94/1963 Sb., o rodině*. Od 1.1. 2014 tuto problematiku řeší *zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník*. Jedná se o obecný právní předpis věnující se mimo jiné i pravidlům náhradní rodinné péče a jejím formám. Na celém systému ovšem kooperuje více ministerstev (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo spravedlnosti a Ministerstvo vnitra).

Náhradní péče o děti a mládež se v České republice dělí na *náhradní rodinnou péči* a *náhradní ústavní péči*.

Dle Matějčka (1999, s.31) je náhradní rodinná péče: „forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Tou je u nás zejména adopce (osvojení) a pěstounská péče.“

Náhradní ústavní péči Matějček (1999, s. 31) nazývá náhradní výchovnou péčí, kde vyrůstají děti, které nemohou být z nejrůznějších důvodů vychovávány ve vlastní rodině.

Obrázek č. 1. Schéma náhradní rodinné péče v ČR

Zdroj: Náhradní výchova, Schéma č. 10, ©2009

Na tomto schématu je přehledně zobrazena náhradní rodinná péče, která probíhá v České republice. Vidíme zde hlavní rozdělení náhradní výchovy na náhradní rodinnou péči a na náhradní ústavní péči. Dále se tyto dvě péče dělí na jednotlivé formy.

(Náhradní výchova, ©2009)

1.1 Legislativní úprava náhradní rodinné péče v ČR po roce 1948

V této podkapitole se budeme věnovat vývoji právní úpravy náhradní rodinné péče na území České republiky od roku 1948 po současnost. Náhradní rodinná péče má u nás svou tradici, a to i přes změny režimů, je tedy na co navazovat a co rozvíjet. Vývoj právní úpravy náhradní rodinné péče na území České republiky začínáme popisovat od roku 1948, jelikož tento rok přinesl mnoho zásadních změn v systému péče o děti, které nemohly vyrůstat ve vlastní rodině.

1.1.1 Období let 1948 - 1992

Dle Škoviery (2007, s. 36) nebyla v tomto období prioritou rodina a rodinná výchova, ale odborná výchova v institucích, ve kterých bylo zajištěno vědecké, materialistické světonázorové formování.

Odpovědnost za děti přebírá namísto fyzických osob (poručníků) fakticky socialistický stát. Jako nejlepší způsob péče o děti je zvolena kolektivní výchova ve velkokapacitních ústavech (Vránová, 2011, s. 26).

Zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně právní ochraně mládeže: Je-li třeba svěřit dítě do péče nahrazující péči rodičů, bude umístěno zásadně do péče kolektivní, jinak lze dítě umístit jen v rodině, která skýtá záruku, že dítě bude vychováváno v lásce k lidově demokratickému státu (Vránová, 2011, s. 25).

Matějček (1999 s. 30) dodává, že byl zrušen dřívější propracovaný systém péče o ohrožené děti a ukončena činnost všech dobročinných sdružení. Pěstounská péče ve všech formách, kromě příbuzenské byla zrušena v roce 1950.

V 60. letech se však začala objevovat kritika této péče a to především ze strany pediatrů, psychologů a výzkumných pracovníků. Díky novým odborným poznatkům a částečnému

ideologickému uvolnění došlo k větší akceptaci toho, že dobrá rodina je optimálním místem pro výchovu a vývin dítěte (Škoviera, 2007, s. 37).

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině přinesl pozitivní změnu. Umožňoval totiž svěřením dítěte do péče jiné osoby, což byla pěstounská péče s jiným názvem. Nadále však trvala přednost ústavní výchovy (Vránová, 2011, s. 26).

Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, kterým byl obnoven institut pěstounské péče. Tento zákon obsahoval úpravu pěstounské péče včetně nároku na hmotné zabezpečení dítěte i pečující osoby. I nadále však platila přednost ústavní výchovy před náhradní rodinnou výchovou. Dle tohoto zákona byly do pěstounské péče svěřovány děti, u nichž byla splněna podmínka že „jejich výchova u rodičů není zajištěna z příčin, které budou zřejmě dlouhodobé“ (Bubleová a kol. 2011, s. 50). Bylo umožněno svěřením dítěte do pěstounské péče, jestliže nešlo zajistit řádnou výchovu dítěte především jeho osvojením a ústavní výchova nebyla vhodná (Vránová, 2011, s. 27).

Zákon č. 104/1991 Sb., úmluva o právech dítěte je mezinárodní úmluva o základních právech dítěte na rodinné zázemí, zdravotní péči, náboženství, vzdělání atd. Garantuje zajištění základní ochrany dětí v mezinárodním měřítku. Úmluva o právech dítěte ukládá státům mimo jiné povinnost při všech činnostech týkajících se dětí brát v úvahu plně a přednostně jeho zájmy (Zákon č. 104/1991 Sb.).

1.1.2 Období let 1992 - současnost

Po změně systému po roce 1989 dochází k návratu k demokratickým hodnotám. V oblasti náhradní výchovy to v praxi znamená, že dochází k postupnému odklonu od ústavní výchovy a děti jsou častěji svěřovány do péče fyzických osob. Přesto i po 25 letech od změny režimu zůstává Česká republika na předních místech v počtu dětí umístěných v ústavní péči. Od roku 1992 se změnila právní úprava, která zakotvovala striktní přednost kolektivní výchovy. Stále se však až do roku 1998 zjišťovalo, zda není ústavní výchova vhodnější (Vránová, 2011, s. 29).

Zákon č. 2/1993 Sb., listina základních práv a svobod, ve které je řečeno, že děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu (Zákon č. 2/1993 Sb.).

Klíčovou změnou v oblasti rodinného práva je přijetí *zákona č. 91/1998 Sb., novely zákona o rodině*, který podstatně doplňuje a mění stávající *zákon č. 94/1963 Sb., o rodině*, ve znění pozdějších předpisů. Nově byla do zákona začleněna právní úprava pěstounské péče, pojem rodičovská zodpovědnost. Byla zde také definována sociálně-právní ochrana dětí. V této době začala být jednoznačně preferována náhradní rodinná péče před ústavní výchovou.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů má svébytné postavení vedle dalších právních předpisů (např. zákon o rodině, občanský zákoník, občanský soudní řád, trestní zákon, trestní řád). V platnost vešel 1. dubna 2000. Do tohoto roku byla právní úprava sociálně-právní ochrany dětí roztržštěná, zařazená do systému sociálního zabezpečení a v řadě případů byla obsažena pouze v podzákonných normách. Tento zákon formuluje zásady a pravidla zprostředkování náhradní rodinné péče včetně mezinárodního osvojení. Stát je zde určen jediným oprávněným subjektem pro zprostředkování náhradní rodinné péče, a to osvojení, pěstounské péče, včetně osvojení do ciziny (MPSV, ©2013 - 2014).

Práva dětí v zařízeních jsou chráněna také *zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních*.

Zákon č. 168/2005 Sb., novela zákona o státní sociální podpoře zavedl odměnu pro pěstouna ve zvláštních případech. Zvláštní případy odměny pěstouna jsou poskytovány v případě péče o tři a více dětí, nebo v případě péče o dítě závislé na péči v II. až IV. stupni.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách upravuje předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka, pokud vykonává činnost v sociálně-právní ochraně dětí, ve školách a školských zařízeních. Dále vymezuje pojem sociální začleňování jako proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, kulturního i sociálního života společnosti (Zákon č. 108/2006 Sb.).

Zákon č. 134/2006 Sb., novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí zavedla pěstounskou péči na přechodnou dobu. Jedná se o rodinnou individuální formu péče, státem podporovanou, která by měla být nezletilým dětem poskytována po nezbytně nutnou, relativně krát-

kou dobu v domácnostech pěstounů, nebo i v zařízeních pro výkon pěstounské péče (MPSV, ©2013-2014).

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník nabyl účinnosti dne 1. 1. 2014 a zároveň zrušil zákon o rodině. V tomto zákoně bylo nově zakotveno právo dítěte, aby se podle stupně svého vývoje vyjadřovalo ke všem rozhodnutím rodičů, týkajících se záležitostí jeho osoby a musí být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje.

Byly zde upraveny podmínky, za nichž lze dítě svěřit do péče někoho jiného než rodiče. Jako podmínka byl stanoven zájem dítěte. Byl zdůrazněna zásada, že soud musí dát přednost příbuznému dítěti. Novela zákon se vrátila k dřívějšímu modelu poručenství, zůstává nadále zachován i institut opatrovnictví.

Tato právní úprava přenesla rozhodovací pravomoc prakticky ve všech podstatných věcech náhradní rodinné péče na soud (*Zákon č. 89/2012 Sb.*).

1.2 Náhradní rodinná a ústavní péče

Jak už bylo zmíněno výše, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena, nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, může soud nařídit ústavní výchovu, přičemž je nejprve povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (*Zákon č. 359/1999 Sb.*).

Soudu je stanovena povinnost alespoň jednou za 6 měsíců přezkoumat, zda trvají důvody pro nařízení tohoto opatření, nebo zda není možno zajistit dítěti náhradní rodinnou péčí (Bubleová, ©2011).

1.2.1 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče je jednou z nejvhodnějších forem péče o dítě mimo přirozenou rodinu. Dítěti se dostávají takové návyky, které jsou v rodině běžné. Formy náhradní rodinné péče jsou: osvojení, poručenství, pěstounská péče a péče jiné fyzické osoby než rodiče. O svěřením dítěte do náhradní rodinné péče rozhoduje soud a to do péče konkrétní fyzické osoby či osob.

- **Osvojení**

Při osvojení přijímají osvojitelé opuštěné dítě za vlastní a mají k němu stejná práva a povinnosti, jako by byli jeho rodiči. Dítě získává příjmení nových rodičů. Osvojit lze pouze nezletilé dítě. O osvojení dítěte rozhoduje soud (Matějček, 1999, s. 33).

- **Poručenství**

Hlavním účelem poručenství je ochrana nezletilého dítěte. Poručníka dítěti stanoví soud a to v případech, kdy rodiče dítěte: zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, byl jim pozastaven výkon jejich rodičovské zodpovědnosti, nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Přednost v poručnictví se dává osobě, kterou určili sami rodiče, nebo příbuzným (Hledáme rodiče, ©2012).

- **Pěstounská péče**

Pěstounská péče je zvláštní formou státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte a přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Pěstouni mají právo rozhodovat o běžných věcech dítěte. O svěření dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud. Rozhodování o důležitých otázkách v životě dítěte rozhodují pokrevní rodiče. Pěstoun tedy není zákonným zástupcem dítěte. Existují dvě formy pěstounské péče - individuální a skupinová (Matějček, 1999, s. 34,35).

Pěstounská péče může být také vykonávána v zařízení určeném pro větší počet dětí v pěstounské péči, což jsou SOS vesničky (Folda, 2009, s. 14).

- **Péče jiné fyzické osoby než rodiče**

Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému. V případě svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče trvá i nadále vyživovací povinnost rodičů k dítěti. Vyživovací povinnost v Česku upravuje zákon o rodině. Vůči dítěti mají tuto povinnost rodiče až do doby, dokud není dítě schopno se živit samo (Conwayová, 2007, s. 85).

Pokud není možné rodičům stanovit vyživovací povinnost, nelze dítě do této formy péče svěřit.

1.2.2 Náhradní ústavní péče

Tam, kde rodina v péči o dítě absolutně selhává a není možné, či vhodné zvolit osvojení, nebo pěstounskou péči, je třeba zajistit dítěti jiné výchovné prostředí. Bývá zde zvoleno, většinou na přechodnou dobu některé kolektivní výchovné zařízení. Patří zde:

- Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
- Dětský domov
- Dětský domov se školou
- Diagnostický ústav
- Výchovný ústav

Jelikož se v této diplomové práci zabýváme životem mladých dospělých po odchodu z dětského domova, věnujeme tématu náhradní ústavní péče vlastní kapitolu.

1.3 Současné trendy v oblasti náhradní péče

Česká republika se v několika posledních letech snaží srovnat krok se zbytkem Evropy, potažmo zbytkem světa v oblasti náhradní péče. A to především na základě standardů přijatých v oblasti péče o opuštěné děti. Standardy se týkají všech procesů zasahujících do péče o děti. Ať už se jedná o rozhodování, přijímání, samotnou péči, či osamostatnění. V rámci Evropy probíhá program snažící se o upřednostnění náhradní rodinné péče před ústavní péčí. V tomto ohledu je Česká republika daleko pod evropským průměrem. Dle statistických údajů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva zdravotnictví žije v České republice přibližně 20 000 dětí v zařízení ústavní péče, což je oproti jiným evropským státům počet alarmující. Nejčastějším řešením situace selhávající rodiny je umístění dítěte do ústavu, což by mělo být až krajním řešením takovéto situace (Právo na dětství, ©2013).

Dalším zarážejícím faktem je, že se počty dětí v institucionální výchově neustále zvedají. Což je znepokojivé zejména v souvislosti s nízkou (klesající, stagnující) natalitou v předchozích letech (MŠMT, ©2013 - 2014).

1.3.1 Transformace ústavní péče v ČR

Reakcí na kritiku České republiky ze strany Výboru pro práva dítěte OSN, Rady Evropy, Evropského soudu pro lidská práva za umístování dětí do ústavní péče bylo přijetí *Národní strategie ochrany práv dětí*. Tato strategie si klade za cíl:

- „Zvýšení kvality práce a dostupnosti služeb pro ohrožené děti a rodiny.
- Sjednocení postupu pracovníků.
- Snížení počtu dětí dlouhodobě umístovaných do všech typů ústavní péče.
- Zvýšení životních šancí dítěte, podpora rozvoje jeho osobnosti, nadání, osobnosti, rozumových i fyzických vlastností.“

Národní akční plán je nástrojem k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009-2011 (Pedagogické.info, ©2010 - 2013).

Postupný proces transformace systému náhradní výchovné péče ve školských zařízeních má v souladu s aktivitami Národního akčního plánu tyto hlavní cíle:

- Snížit počty dětí, které jsou dlouhodobě umístovány do všech typů ústavní péče. Předpokladem je posílit preventivní složky práce s dětmi a jejich rodinami, které jsou ohroženy. Rozvoj a dostupnost souvisejících podpůrných služeb a v neposlední řadě navýšení počtu kvalifikovaných pracovníků.
- Vytvořit síť ambulantních pracovišť, které budou specializované na danou problematiku. Těžiště bude převážně v profesionální péči, která bude zaměřena na potřeby dítěte a jeho rodinou.
- Transformace, specializace a diferenciacie náhradní výchovné péče jako pomoc dětem, u kterých je umístění do zařízení institucionální výchovy považováno za nejlepší, nebo jediné možné řešení jejich situace (Pedagogické.info, ©2010 - 2013).

Realizace reformy se neobejde bez legislativních změn. Významným zákonným opatřením je *novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí*. Novela přináší významné změny v činnosti orgánů sociálně-právní ochrany, zejména ve využívání nástrojů sociální práce (Sociální práce, ©2014).

Další důležitá oblast úpravy je pěstounská péče. Do novely zákona je navržena celá řada opatření, která na jednu stranu vytvářejí podmínky pro podporu pěstounské péče jako zlep-

šení hmotného zabezpečení, na straně druhé zvyšují nároky na osoby, které budou pěstounskou péči poskytovat, jako např. pravidelné vyhodnocování pěstounské péče.

Novela zákona také upraví činnost fyzických a právnických osob pověřených krajským úřadem k výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Zavádí také standardy kvality i pro pověřené osoby. Standardizace činnosti je potvrzením snahy o sjednocení systému služeb pro rodiny a děti se systémem sociálních služeb upravených *zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách* (Sociální práce, ©2014).

Národní akční plán na období let 2012-2015 po splnění slibuje posunutí České republiky mezi moderní sociální systémy, které mají jednotnou právní úpravu k ochraně práv dětí, dbají na prevenci a práci s dětmi a rodinami, podporují náhradní rodinou péči a využívají ústavní péči jen ve nezbytných důvodech.

Vláda se zavázala vytvořit do roku 2018 funkční systém zajišťující důslednou ochranu všech práv dětí a naplňování jejich potřeb (MPSV, ©2014).

1.3.2 Transformace ústavní péče ve světě

Každá společnost a každý stát si formuje vlastní pravidla a směrnice pro ochranu ohrožených dětí a drží se jak svých platných zákonů, tak i mezinárodně uzavřených dohod a smluv. Primárně se o ochranu dítěte stará rodina. Systém reaguje až na ty situace, kdy rodina z různých důvodů přestane fungovat. Ve velice závažných případech, kdy selžou předemšlé opatření, je přistoupeno k umístění ohroženého dítěte mimo rodinu, do náhradní péče. Dítě je umístěno buď do náhradní rodinné péče, což je především pěstounská péče, osvojení nebo do ústavní péče. Tento vzájemný kontakt se soukromím rodiny a zájmy dané společnosti jsou společnými jmenovateli daného systému. Různorodý přístup závisí na formálních a neformálních normách dané společnosti, kultura, historický vývoj země, ale i celkový přístup k výchově dítěte a dětství jako takovému.

Následující kapitola se věnuje fungováním a praxi vybraných zemí a jejich systémům péče o ohrožené děti.

Velká Británie je považována za zemi, jejíž systém o ohrožené rodiny a pěstounskou péči je považován za nejrozvinutější v Evropě. Možná právě díky tomu, že prošla překotným zrušením veškerých forem ústavní péče, disponuje dnes vyváženou a širokou nabídkou terénních a ambulantních služeb. „Institucionální formy péče tvoří jen doplněk sítě služeb

pro přísně indikovanou skupinu dětí“ (Evropský sociální fond, ©2008). Před více jak 25 lety zde byla zrušena většina ústavů pro děti a celý systém byl přesunut do alternativních forem péče. Tato změna znamenala do značné míry „deinstitucionalizaci a ústavy nahradila široká síť sociálních služeb pro ohrožené děti, rodiny a pěstounské rodiny. Byl vypracován komplexní systém pěstounské péče včetně krátkodobých a specializovaných forem“ (Evropský sociální fond, ©2008).

Náhradní ústavní péče v **Německu** funguje jako ve dvou zcela odlišných státech. Ve východní části stále přetrvává tvrzení, že stát musí plnit rodičovskou úlohu. Zatímco v „západním Německu“ funguje široká síť různorodých ambulantních i lůžkových podpůrných, spíše liberálně orientovaných zařízení. Náhradní institucionální výchova je považována za formu péče o dítě, která by neměla převažovat. Základní tendence i v Německu spíše směřuje k malým zařízením (Škoviera, 2007, s. 89).

Skandinávské státy

Do náhradní ústavní péče je ve **Finsku** umístěno asi 1,5 % populace do 18 let věku. Přibližně polovina z tohoto počtu dětí je umístěna v institucionální péči. Dětský domov nebo jiná instituce náhradní ústavní péče může mít maximálně 24 dětí, samostatná skupina nebo výchovná komunita maximálně 8 dětí. Minimální počet pracovníků je 5. Součástí práce je i spolupráce s rodinou a post- péče, která probíhá do 21 let věku dítěte (Škoviera, 2007, s. 85).

Nejrozšířenější náhradní ústavní péče ve **Švédsku** je pěstounská péče. Náhradní institucionální péče je realizována ve 4 typech zařízení:

Dětské domovy pro děti (kojenci a batolata) přijaté bez matky.

Dětské domovy pro děti (kojenci a batolata) přijaté s matkou.

Dětské domovy se zvláštním dohledem pro děti a mládež určené na pozorování, léčbu a vyšetření.

Speciální dětské domovy určené pro delší pobyt dětí, které nemohou být umístěny do pěstounské péče (Škoviera, 2007, s. 85-86).

Bulharsko vypracovalo „Reformní projekt péče o děti“, národní iniciativa péče pro každého.

Chorvatsko - „Národní mediální kampaň-každé dítě potřebuje rodinu“.

Rumunsko - „Osvědčené zkušenosti a postupy v deinstitucionalizačním procesu“

(Průvodce světem dětí v dětských domovech, ©2010).

2 NÁHRADNÍ ÚSTAVNÍ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE

„Ústav je do jisté míry světem pro sebe, ostrovem soběstačného řádu, v němž je život omezenější a předvídatelnější než v okolním sociálním prostředí.“ (Matoušek, 1999, s. 19)

Náhradní ústavní péče (používá se i termín institucionální péče, ústavní výchova, výchovná péče) je nařízena dětem mladším 18 let a to tehdy, je-li jejich výchova vážně ohrožena, narušena, nebo pokud rodiče nemohou z jiných závažných důvodů zajistit řádnou výchovu. O ústavní výchově rozhoduje soud na návrh obce s rozšířenou působností dle zákona o rodině. Nařízena je důvodů výchovných a sociálních. Ústavní výchova má preventivní charakter, nikoli charakter trestní. Trvá tak dlouho, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do 18 let jedince, tedy do dosažení zletilosti (Matějček, 1999, s. 31).

Dvořák (2007, s.5) náhradní výchovnou péči popisuje jako ústavní výchovu, ochrannou výchovu a péči o děti v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Poskytování náhradní výchovné péče je účelem školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy.

Hlavní funkci ústavů je možno shrnout do tří hlavních bodů:

- *Podpora a péče* - tato funkce je v popředí v zařízeních poskytujících náhradu za nefunkční nebo chybějící rodinu. Je důležité dětem poskytnout chybějící zázemí a péči.
- *Léčba, výchova, resocializace* - je důležitá hlavně v zařízeních pro rizikovou mládež, ve kterých se usiluje o změnu stavu. Předpokládá se, že děti a mladiství budou odcházet z ústavů v jiném stavu, než v jakém do něj přišli.
- *Omezení, vyloučení a represe* - tato funkce je v popředí ve věznicích, v psychiatrických zařízeních s nedobrovolnými pobyty, ve sběrných táborech pro uprchlíky apod (Matoušek, 1999, s. 22).

Současná právní úprava jasně deklaruje princip přednosti náhradní rodinné péče před ústavní péčí. Systém je nastaven tak, že v případě, kdy dítě nemůže setrvat ve vlastní rodině, bude jako dalším řešením v řadě následovat náhradní rodinná péče. Ústavní péče by měla

představovat až krajní a poslední možnost, kdy jiné možnosti a opatření prakticky nepřipadají v úvahu.

Za významný posun směrem k nadužívání ústavní péče je třeba označit §971 odst. 3, který stanoví, že „nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů nemohou být samy o sobě důvodem pro rozhodnutí soudu o ústavní výchově, jestliže jsou rodiče jinak způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte a plnění dalších povinností vyplývajících z jejich rodičovské zodpovědnosti“ (Zákon č. 89/2012 Sb.).

2.1.1 Ústavní výchova

„Ústavní výchova slouží preventivně výchovným účelům. Zajišťuje každému dítěti právo na výchovu a vzdělání, podporuje sebedůvěru, rozvíjí citovou stránku jeho osobnosti. S dítětem musí být zacházeno v zájmu plného a harmonického rozvoje jeho osobnosti s ohledem na potřeby osoby jeho věku. Soud má možnost ústavní výchovu zrušit, pomínou-li, které vedly k jejímu nařízení, nebo pokud lze dítěti zajistit náhradní rodinnou péči“

(Zákon č. 109/2002 Sb.).

U dětí do tří let probíhá v kojeneckých ústavech nebo v dětských domovech pro děti do tří let. U dětí od tří do osmnácti let jsou to školská zařízení. Pokud je ústavní výchova nařízena ze sociálních důvodů, je dítě umístěno zpravidla do dětského domova nebo zvláštní internátní školy. Pokud se jedná o ústavní výchovu z důvodů výchovných, putuje dítě do výchovného ústavu.

2.1.2 Ochranná výchova

Kromě ústavní výchovy existuje i *ochranná výchova*, která je jedním z ochranných opatření ukládaných soudem. Jejich účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvých a chránit společnost před pácháním trestných činů. Na tomto místě bych chtěla zmínit poruchu chování s protispolečenskými rysy, která se často objevuje v prostředí, kde byla zanedbána výchova, rodiče se chovají kriminálně, protispolečensky, útočně. Dále se vyskytuje v rodinách s lhostejnou či velice volnou výchovou. Mladiství s touto poruchou startují od dětství kriminální dráhu, stávají se z nich delikventní osoby s častými recidivami protispolečenského chování (Martínek, 2009, s. 106).

Soud pro mládež může ochrannou výchovu uložit v zákonem jasně definovaných případech:

- „O výchovu mladistvého není řádně postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině, nebo v rodině v níž žije,
- dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána,
- prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a nepostačuje uložení ústavní výchovy podle zákona o rodině“ (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Ochranná výchova může být uložena také dítěti mladšímu patnácti let a to z důvodu spáchání činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy. Ochranná výchova trvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do osmnáctého roku dítěte. Jestliže převýchova mladistvého pokročila do té míry, že lze předpokládat, že i bez omezení, kterým je podroben během výkonu ochranné výchovy, se bude řádně chovat a pracovat, avšak dosud nepominuly všechny důvody, pro něž byla ochranná výchova nařízena, může soud ochrannou výchovu přeměnit na výchovu ústavní (E-pravo, ©1999 - 2014).

Ochranná výchova je prováděna ve speciálních školských výchovných zařízeních - výchovných ústavech.

2.1.3 Preventivně výchovná péče

Preventivně výchovná péče poskytuje poradenské speciálně-pedagogické služby dětem, které jsou ohroženy poruchami chování, nebo je již u nich porucha chování rozvinuta. Jedná se o děti, kterým není uložena ochranná výchova ani nařízena ústavní výchova. Popřípadě se tyto služby mohou poskytovat zletilým osobám, které se připravují na budoucí povolání, nejdéle do 26 let věku. Je možno tuto péči poskytovat také zákonným zástupcům těchto dětí a pedagogickým pracovníkům. Tato péče může být poskytnuta i dětem, kterým soud nařídil zařazení do terapeutické, psychologické či jiné výchovné komunity v rámci střediska výchovné péče (Národní ústav pro vzdělání, ©2011 - 2015).

Střediska výchovné péče poskytují preventivně-výchovnou péči formou ambulantní, celodenní či internátní služby. V individuálním plánu klienta jsou vyjádřeny cíle a potřeby, podle kterých se řídí celé organizační uspořádání těchto středisek. Celý individuální plán klienta se řídí závěrem po komplexním vyšetření.

2.2 Legislativní úprava náhradní ústavní péče

Ústava ČR je nejvyšší z právních předpisů České republiky a zaručuje ochranu základních práv a svobod soudní mocí.

Listina základních práv a svobod zakotvuje právo dětí na rodičovskou péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.

Úmluva o právech dítěte vyjadřuje práva dětí na život a přežití, osobní rozvoj, ochranu a participaci (právo svobodně vyjadřovat své názory, mít právo rozhodovat ve věcech týkajících se jeho osoby).

Respektuje rodinu jako základ společnosti a jako přirozené prostředí, ve kterém se mohou rozvíjet a prospívat všichni její členové, zejména pak děti.

Hlavními zákony, provádějící ochranu práv dětí jsou:

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně- právní ochraně dětí

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních chrání práva dětí ve výchovných zařízeních (Bubleová a kol., 2011, s. 14).

Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, který upravuje činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů do tří let věku. Tento zákon spadá do kompetence Ministerstva zdravotnictví.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy, nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Upravuje činnost dětských domovů, dětských domovů se školou, diagnostických ústavů a výchovných ústavů. Tento zákon má v kompetenci Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, který mimo jiné upravuje činnost zařízení pro výkon pěstounské péče a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Tento zákon je v kompetenci Ministerstva práce a sociálních věcí.

2.3 Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Ústavní a ochranná výchova a jejich podmínky jsou upraveny v občanském zákoníku a v zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy, nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. O funkci ústavní péče se dělí 3 orgány státní správy a to:

- *Ministerstvo zdravotnictví* - zodpovídá za práva dětí, prevenci násilí na dětech, rizikové chování mladistvých, užívání návykových látek u dětí a mladistvých, prevenci kriminality dětí a mladistvých, zdravé a bezpečné prostředí pro děti, odstranění nejhorších forem dětské práce, podpora rodin se zdravotně postiženými dětmi. Mimo to zodpovídá za chod kojeneckých ústavů pro děti do 1 roku věku a dětské domovy pro děti od 0 do 3 až 5 let věku (Matějček, 1999, s. 39).
- *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* - zajišťuje diagnostické ústavy, dětské domovy od tří do osmnácti let, dětské domovy se školou a výchovné ústavy pro mládež. Spolupracuje na přípravě právních norem a metodických materiálů k náhradní péči, spolupracuje na řešení problémů útěků dětí ze školských zařízení ústavní a ochranné výchovy. Spolupracuje na metodice a proškolení pracovníků sociálně- právní ochrany dětí. Spolupracuje na přípravě koncepce náhradní rodinné výchovy. Pomáhá při vyhledávání dětí vhodných pro náhradní rodinnou péči.
- *Ministerstvo práce a sociálních věcí* - v současné době vykonává největší podíl činností spadající do problematiky péče o ohrožené děti. Tyto činnosti jsou realizovány především v rámci sociálně- právní ochrany dětí . Sociálně- právní ochrannou dětí se rozumí zejména:
  1. ochrana práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
  2. ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
  3. působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny

(Zákon č. 359/1999 Sb.).

Orgán sociálně-právní ochrany dětí spravuje ústavy sociální péče pro výkon ústavní a ochranné výchovy dětí tělesně, nebo mentálně postižených (Sociální práce, ©2008).

2.3.1 Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Právní rámec zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc je ukotven v zákoně č. 359/1999 Sb. Zařízení mohou zřizovat obce a kraje.

V těchto zařízeních se poskytuje péče dětem, které se ocitly bez jakékoli péče nebo jsou- li jejich životy a vývoj vážně ohroženy. Péče se poskytuje také dětem, které se ocitly bez péče přiměřené jejich věku, jde- li o děti týrané nebo zneužívané anebo o děti, jejichž základní práva jsou závažným způsobem ohrožena. Ochrana a pomoc spočívá v uspokojování základních životních potřeb, včetně ubytování, v zajištění zdravotní péče zdravotnickým zařízením a v psychologické a jiné obdobné péči (Zákon č. 359/1999 Sb.).

V zařízení je dítě umístěno, pokud takto rozhodne soud, pokud obecní úřad obce s rozšířenou působností podá žádost k umístění dítěte do tohoto zařízení. Žádost může podat také zákonný zástupce dítěte či dítě samo.

Ačkoliv zákon o rodině považuje péči v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc za rodinnou, jsou tato zařízení specifickým druhem zařízení pečujících o ohrožené děti, které nelze označit ani za náhradní rodinnou péči, ani náhradní ústavní péči (Barvíková, Paloncyová, 2012, s. 13).

2.3.2 Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let

Dle Matouška (1999, s. 66) slouží kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do tří let primárně pro dlouhodobé pobyty dětí, kterým rodina nemůže nebo nechce poskytnout přiměřenou péči. Jsou to děti týrané, zanedbávané, opuštěné a děti zdravotně postižené, většinou s kombinovanými vadami. V některých kojeneckých ústavech jsou zřízena oddělení pro těhotné matky nebo matky s dětmi, které nemají pro výchovu dítěte vhodné podmínky. Kromě péče o děti poskytují ústavy také zácvikové programy pro rodiče zdravých i postižených dětí, připravují kurzy pro žadatele o adopci či pěstounskou péči. Děti jsou po dovršení dané věkové hranice předávány do jiného ústavu (dětský domov) nebo do náhradní péče (adopce či pěstounská péče).

Matějček (1999, s. 39) popisuje kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do tří let jako zvláštní dětská zařízení, ve kterých se v 60. letech minulého století umísťovaly děti převážně ze sociálních důvodů. V 80. letech však tomu bylo jinak, převažovaly počty dětí

postižených, odložených ihned po narození. Postupně přibývá nových smíšených, zdravotně- sociálních důvodů přijetí. Tento trend pozorujeme i v současnosti.

2.3.3 Dětský domov

Dětský domov je dle Průchy, Walterové, Mareše (2004, s. 46) školské výchovné zařízení internátního typu zajišťující hlavně sociální, vzdělávací a výchovnou péči dětem s normálním duševním vývojem, které ze závažných důvodů nemohou být vychovávány ve vlastní rodině a nemohou být osvojeny nebo umístěny v jiné formě náhradní rodinné péče. Jsou zde umístěny děti od 3 do 18 let, popřípadě do ukončení příprav na povolání. Jsou zde také umisťovány nezletilé matky s dětmi.

Dětské domovy se snaží dětem co nejvíce nahradit fungující rodinu.

Děti jsou do dětských domovů umisťovány z různých důvodů na návrh různých institucí a subjektů. Podle údajů různých výzkumů může za umístění dětí do náhradní péče v 50% špatná sociální situace rodičů (Bittner a kol., 2007, s. 7).

Změny ve fungování dětských domovů dle zákona č. 89/2012 Sb.

Přijetím tohoto zákona bylo zrušeno rozdělení dětských domovů na rodinné a internátní. Rodinnou skupinu v dětských domovech tvoří 6-8 dětí, počet rodinných skupin v dětském domově se pohybuje od 2 do 6. Sourozenci bývají zařazeni do jedné rodinné skupiny (Zákon č. 89/2012 Sb.).

2.3.4 Dětský domov se školou

Zařízení pro děti s ústavní či ochrannou výchovou s výraznějšími poruchami chování, zpravidla ve věku základní školní docházky. Mohou zde být umístěny i nezletilé matky s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou. Do dětského domova jsou zpravidla umisťovány děti od šesti let do ukončení povinné školní docházky. Vzdělávání zpravidla probíhá ve škole, která je součástí dětského domova. Rodinnou skupinu tvoří 5-8 dětí. Celé zařízení se skládá z 2-6 rodinných skupin.

Při pokračování výchovných problémů bývají děti přemístěny do výchovných ústavů (Sociální práce, ©2008).

2.3.5 Diagnostický ústav

„Diagnostický ústav je zařízení, ve kterém může být pobyt nařízený soudem nebo dobrovolný. Diagnostický ústav přijímá děti na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení a umísťuje je do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. Pobyt v diagnostickém ústavu trvá zpravidla osm týdnů“ (Sociální práce, ©2008).

Diagnostický ústav plní mnoho úkolů, které se odvíjí podle potřeb dítěte. Dělíme je na: *Diagnostické* - vyšetření dítěte formou pedagogických a psychologických činností.

Vzdělávací - zajišťuje úroveň dosažených znalostí a dovednost.

Terapeutické - pomocí pedagogických a psychologických činností směřují k nápravě poruch v sociálních vztazích a v chování dítěte.

Výchovné a sociální - osobnost dítěte, jeho rodinná situace, nezbytná sociálně- právní ochrana.

Organizační - umístování dětí do dalších ústavních zařízení.

Koordinační - prohloubení a sjednocení odborných postupů ostatních zařízení v rámci úředního obvodu diagnostického ústavu (Sociální práce, ©2008).

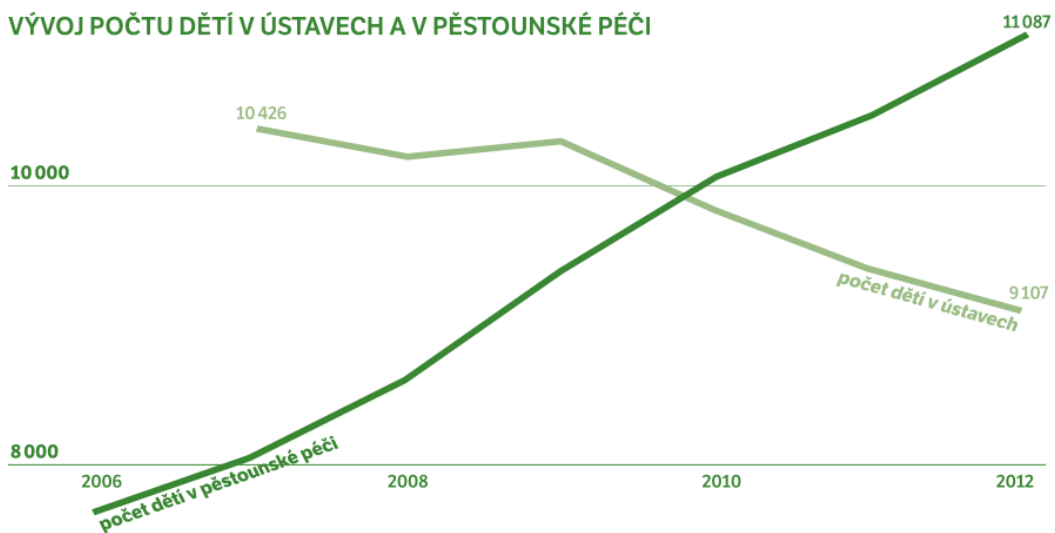
2.3.6 Výchovný ústav

Do výchovného ústavu jsou umísťovány děti se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let, má-li uloženu ochrannou výchovu a v jeho chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno do dětského domova se školou. Výjimečně, v případech zvláště závažných poruch chování, lze do výchovného ústavu umístit i dítě s nařízenou ústavní výchovou starší 12 let (Sociální práce, ©2008).

2.4 Současný stav ústavní péče v ČR v číslech

Jak vyplývá ze statistik, Česká republika se řadí na 1. místo co do počtu dětí umístěných v ústavní péči. Každé 164. dítě vyrůstá mimo svou biologickou rodinu. Některé děti jsou vychovávány v náhradní rodině, stále ovšem spousta dětí vyrůstá v ústavní péči.

Obrázek č. 2. Vývoj počtu dětí v ústavech a pěstounské péči

Zdroj: Ema Wiesnerová, ©2013

Z grafu je patrné, že zatímco dětí v ústavní péči ubývá, v pěstounské péči dětí přibývá. Tento trend je cílem novely zákona o sociálně- právní ochraně dětí, která posílila především pěstounskou péči.

V následující tabulce jsou jednotlivé formy ústavní péče rozepsány i s počtem dětí, které zde byly od roku 2003 do roku 2012 umístěny.

Tabulka č. 1: Formy ústavní péče a počty dětí v nich umístěných

		2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12
Zařízení										
Celkem		198	219	225	229	230	232	229	228	227
	dětský domov	134	148	149	153	155	155	151	150	149
	výchovný ústav	35	33	34	34	33	34	33	33	33
	diagnostický ústav	12	14	13	14	14	14	14	14	14
	dětský domov se školou	17	24	29	28	28	29	31	31	31
Děti										
Celkem		7 250	7 590	7 621	7 459	7 427	7 820	7 878	7 397	7 150
	dětský domov	4 612	4 867	4 869	4 815	4 618	4 739	4 704	4 628	4 451
	výchovný ústav	1 589	1 479	1 420	1 404	1 430	1 546	1 534	1 445	1 395
	diagnostický ústav	494	501	537	516	705	793	853	564	543
	dětský domov se školou	555	743	795	724	674	742	787	760	761

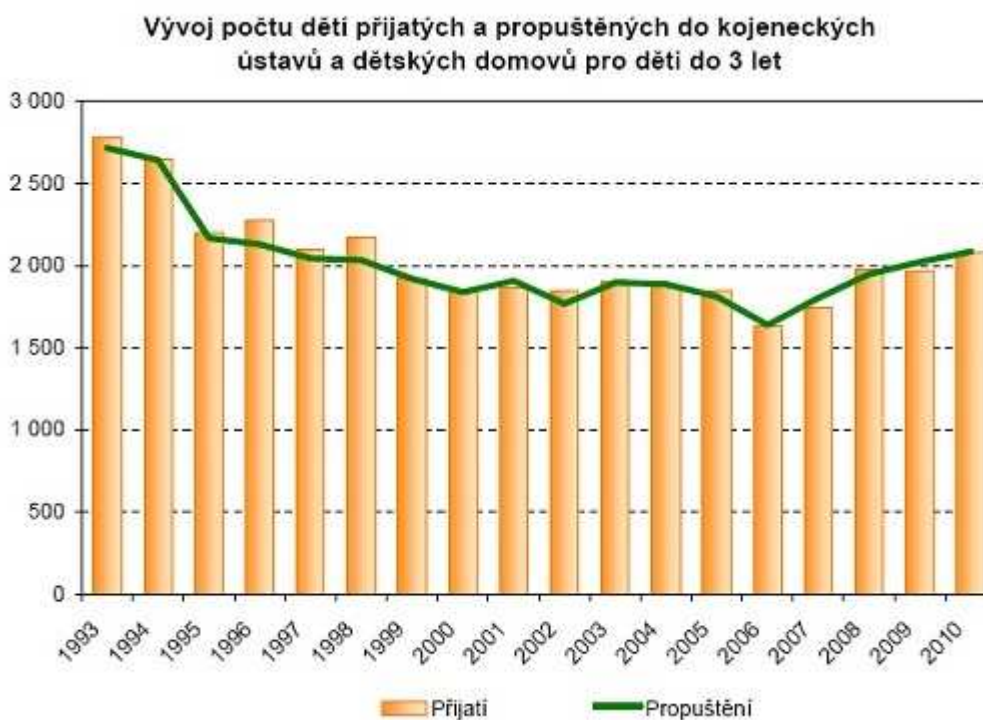
Zdroj: MSMT. Statistika dětí v institucionální výchově. ©2013-2014

Na příklad v tabulce č. 1 můžeme vyčíslit, že v roce 2011 bylo v zařízeních pro ústavní péči 7150 dětí ve 227 zařízeních, k tomu připočteme i 1428 dětí v kojeneckých ústavech a dětských domovech do tří let. Celkem tedy v ústavní péči bylo umístěno 8578 dětí.

2.4.1 Počty dětí v kojeneckých ústavech a v dětských domovech pro děti do tří let

33 kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let – to je počet těchto zařízení v ČR v roce 2012. V těchto 33 ústavech a dětských domovech žilo 1397 dětí. 1932 dětí bylo v průběhu roku 2012 do těchto institucí přijato, což je o 199 dětí méně než v roce předšlém. Děti byly přijaty zejména ze zdravotních důvodů. Tento pokles znamenal první výraznější změnu v rostoucím trendu přijímaných dětí do roku 2006. 1940 dětí bylo během roku 2012 z těchto zařízení propuštěno, z toho 51% dětí putovalo do vlastní rodiny. Více než třetina těchto dětí žila v ústavu déle než 1 rok.

Graf č. 1: Vývoj počtu dětí přijatých a propuštěných do kojeneckých ústavů a dětských domovů do tří let

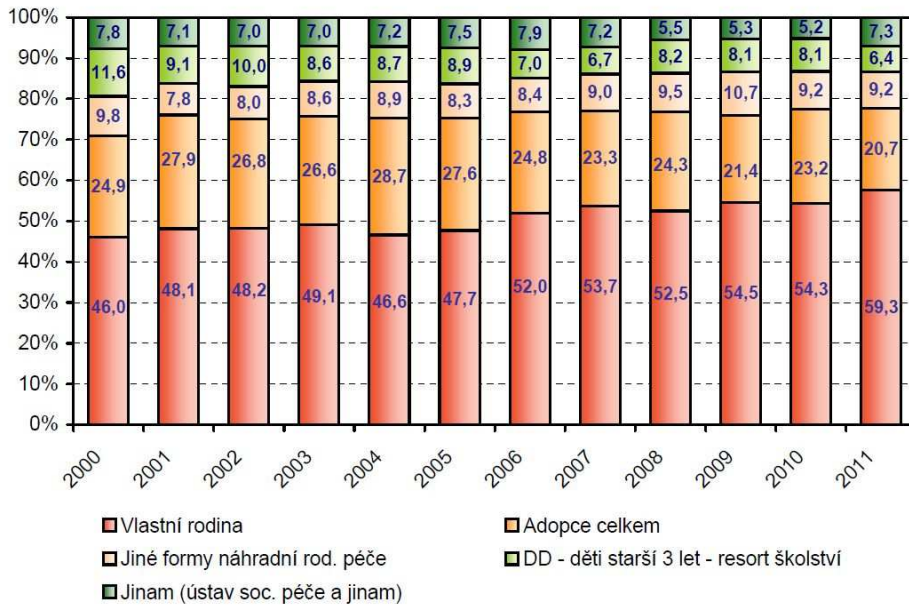

Zdroj: Čí je dítě, Analýzy, ©2011

Z grafu je patrné, že počty dětí v kojeneckých ústavech a dětských domovech pro děti do tří let se neustále zvyšují. Jak už bylo zmíněno výše, v roce 2013 poprvé od roku 2006 bylo přijato do těchto zařízení dětí méně. Ročně těmito ústavy projde okolo 2000 dětí, které jsou odloučeny od biologické rodiny.

Graf č. 2: Vývoj struktury dětí propuštěných z kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let, dle umístění

Vývoj struktury dětí propuštěných z kojeneckých ústavů a dětských domovů (DD) pro děti do 3 let, dle umístění

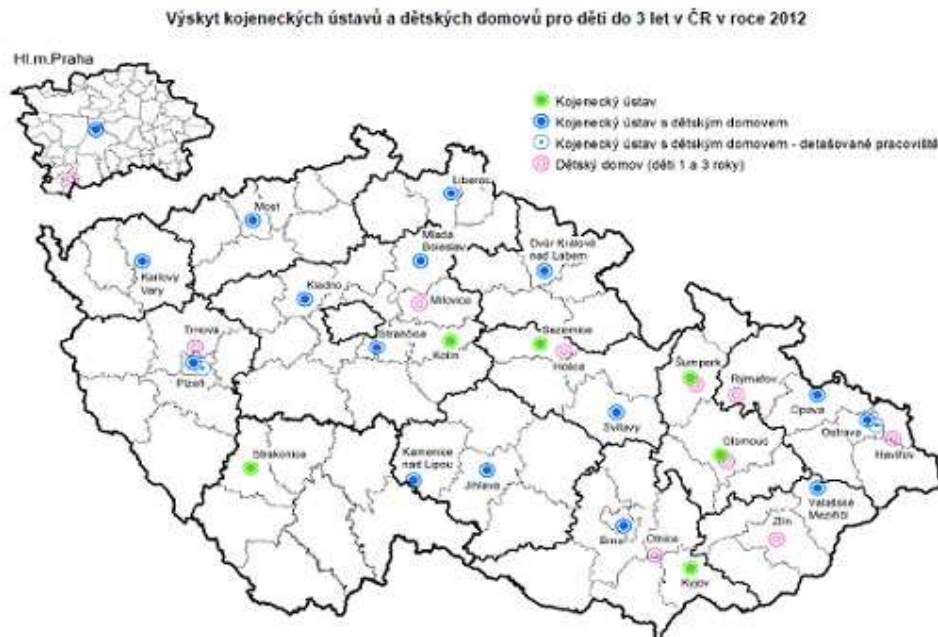

ÚZIS ČR, Aktuální informace č. 50/2012

Zdroj: ÚZIS ČR, aktuální informace č. 50/2012, ©2010-2014

Jak je patrné z grafu, počty dětí odcházejících z kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let do vlastních rodin se rok od roku zvyšuje. Zatímco v roce 2000 se jich domů vrátilo 46%, v roce 2011 už to bylo více než 59%. Zároveň klesá počet adoptovaných dětí. A to i z důvodu stále se zvyšující oblíbenosti pěstounské péče.

Obrázek č. 3: Výskyt kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let v ČR v roce 2012

Zdroj: ÚZIS ČR, Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let a dalších zařízeních pro děti ©2012, s. 8.

Na území České republiky bylo v roce 2012 celkem 33 kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let. Nejvíce těchto zařízení se nacházelo ve Středočeském kraji.

2.4.2 Počty dětí v pěstounské péči

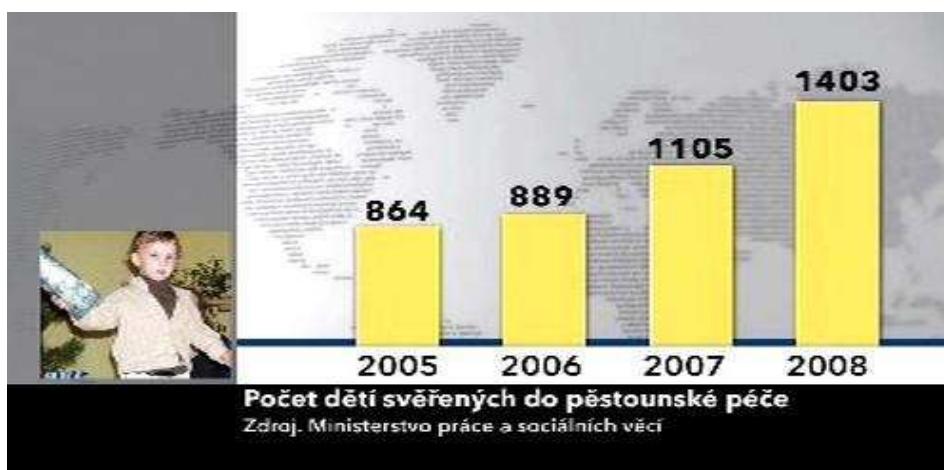
Počty dětí svěřených do pěstounské péče rok od roku rostou. V roce 1993 jich bylo 656, v roce 2009 se tento počet vyšplhal až na 1568. Od roku 1993 do roku 2009 bylo do pěstounské péče umístěno celkem 15 984 dětí, průměrně tedy 940 dětí ročně. Děti jsou zde nejčastěji umísťovány kvůli hmotné nouzi.

Čím dál více roste zájem o pěstounskou péči na přechodnou dobu, která byla v České republice zavedena v roce 2006. V roce 2008 bylo registrováno 612 žadatelů o pěstounskou péči, v roce 2013 bylo těchto žadatelů již 1756. Zájem o pěstounskou péči roste díky novele zákona o sociálně- právní ochraně dětí.

Za výkon pěstounské péče pobírají pěstouni odměnu buď formou dávky státní sociální podpory nebo formou odměny, kterou vyplácí zřizovatel zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Základní odměna pěstouna, který se stará o jedno nezaopatřené dítě je 8.000 Kč, za dvě nezaopatřené děti je odměna 12.000 Kč, za péči o minimálně tři děti, nebo o dítě závislé na péči jiné osoby činí odměna 20.000 Kč.

Obrázek č. 4: Počet dětí svěřených do pěstounské péče

Zdroj: MPSV in CT24 (4. 2. 2012), ©1996-2015

3 DĚTSKÝ DOMOV

Pokud rodina z různých závažných důvodů v péči o dítě naprosto selhává a není možné či vhodné zvolit osvojení či pěstounskou péči, je potřeba zajistit dítěti jiné výchovné prostředí. Zde můžeme volit zpravidla dočasně některé kolektivní zařízení, jako například dětské domovy (Matějček, 1999, s. 39).

Dětské domovy jsou v našem systému náhradní výchovy zařízením nejrozšířenějším. V dnešní době se do popředí klade sebeobslužná činnost a sociální zručnost, ekonomická decentralizace, komplexní vybavení bytových prostor a individuální práce s dítětem (Škovič, 2007, s. 66).

Nyní zde uvedeme definici dětského domova dle *zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních*:

- „Pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.
- Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova.
- Do dětského domova mohou být umístovány děti zpravidla od tří let do nejvýše osmnácti let věku. Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi“ (Zákon č. 109/2002 Sb.).

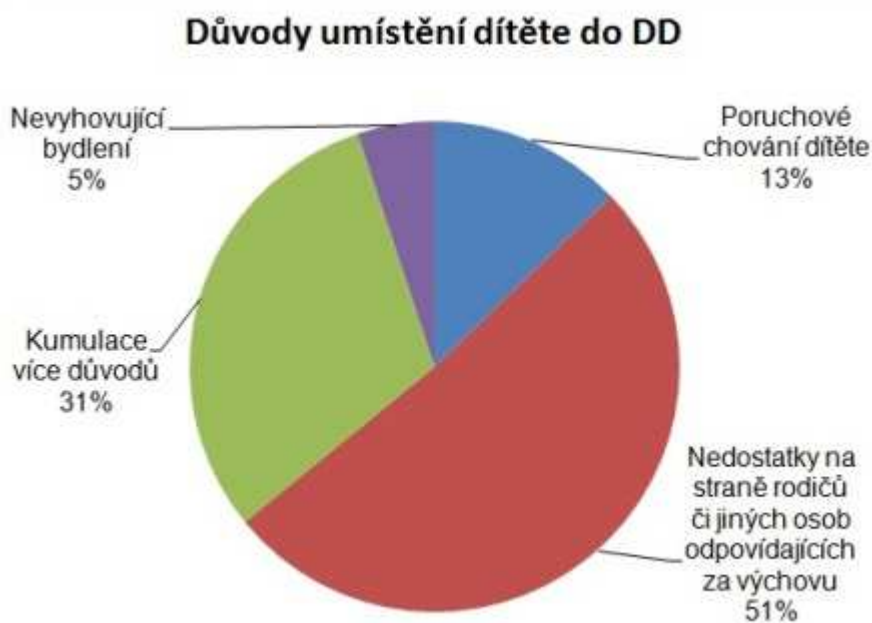
V dětském domově lze v jedné budově nebo ve více budovách v jednom areálu zřídit nejméně dvě, nejvíce šest rodinných skupin. Rodinnou skupinu tvoří nejméně šest, nejvíce osm dětí zpravidla různého pohlaví a věku. Sourozenci se zpravidla zařazují do jedné rodinné skupiny (Zákon č. 109/2002).

3.1 Umístění do dětského domova

Ve společnosti se vždy budou vyskytovat rodiče, kteří dočasně nebo trvale nebudou schopni a ochotni své děti vychovávat a to z mnoha příčin. Existence dětí může některým rodičům bránit v dosažení žádoucích hodnot i v uspokojení psychických potřeb. Ve všech testech rodinných vztahů jsou položky zachycující kromě pozitivních rodičovských postojů k dětem také ty zavrhuující, hostinní, zanedbávající. Vzorec hodnot je u každého člověka individuální a závisí na osobnostních rysech, životní historii, výchově, které se jim dostalo, se vztahy k blízkým i vzdálenějším lidem (Matějček, 1999, s. 57).

Mezi nejčastější důvody umístění dítěte do dětského domova patří: nezvládnutá výchova, zanedbávání, zneužívání a týrání dětí, trestná činnost rodičů, alkoholismus rodičů, nízká sociální úroveň rodiny, prostituce matky, osiření. Nízká sociální úroveň je nejčastějším důvodem k odebrání dítěte z rodiny. Až 50% dětí pobývajících v dětských domovech bylo odebráno kvůli špatné sociální situaci. Na rodiče žijící v sociální nouzi, zejména kvůli špatným bytovým podmínkám se pohlíží jako na ty, kteří neplní své rodičovské povinnosti, tj. řádně nepečují o nezletilé dítě, především o jeho zdraví. Nejvyšší soud přitom rozhodl, že obtížná finanční situace, zvláště pak její špatné bytové poměry nesmí být důvodem k odebrání dítěte z rodiny a jeho umístění v ústavní péči (Bittner, 2007, s. 30).

Graf č. 3: Důvody umístění dítěte do dětského domova

Zdroj: Čí je dítě, Analýzy, ©2011

3.1.1 Dítě z dysfunkční rodiny

„S dětmi, s nimiž si nedělali starosti rodiče, často mívají starosti dějiny.“ W. Brudziński

Než se začneme zabývat dysfunkční rodinou, která je jedním z důvodů k umístění dítěte do dětského domova, definujeme si nejprve samotný pojem rodina:

Dle Průchy a kol. (2003, s. 189) je rodina nejstarší společenskou institucí.

Rodina zajišťuje ve svém souhrnu mnoho činností – hmotně zabezpečuje své členy, stará se o jejich zdraví, výživu a kulturní zvyklosti, tvoří dětem specifické výchovné a socializační prostředí, učí je lásce ke kultuře, předává jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje (Kraus, Poláčková a kol., 2001, s. 79).

Funkce rodiny:

1. biologicko-reprodukční,
2. ekonomicko-zabezpečovací,
3. emocionální,
4. socializačně-výchovná (Výrost, Slaměnk, 1998, s. 383).

Jako poruchu rodiny rozumíme takovou situaci, kdy rodina v různé míře neplní svoje funkce, jednu či více.

Synovský (1986, s. 136) stanovuje základní typologii rodiny podle kvality plněných funkcí. Prvním typem rodiny je *rodina funkční*, která zajišťuje optimální vývoj dítěte. V rodině panuje vzájemná souhra, podpora, vnímavost k jednotlivým členům. V takovéto rodině mají hlavní slovo rodiče, ale děti mají poradní hlas. *Za problémovou rodinu* je považována rodina s poruchou některé s funkcí. Rodina je schopná své problémy řešit sama nebo s podporou odborníků. Tato rodina neohrožuje zdravý vývoj dítěte. V *dysfunkční rodině* se vyskytují závažné problémy některých nebo všech funkcí. Tyto poruchy mohou poškodit vývoj dítěte i samotnou rodinu. Rodina potřebuje dlouhodobou a citelnou pomoc odborníků. Dysfunkční rodina v žádné z funkcí není schopná zajistit optimální vývoj dítěte. Náprava rodiny je neefektivní nebo příliš zdlouhavá na to, aby zde dítě dále zůstalo. Proto musí být dítě z rodiny odebráno.

Dunovský (1986, s. 140) jmenuje rodiče, kteří dle jeho názoru výchovu o dítě nezvládají:

nezralost rodiče nebo naopak stáří rodiče, neschopnost se vyrovnat se zvláštními situacemi, jako je např. postižení dítěte. Rodič s mentálním či jiným postižením.

Dle Krause a Poláčkové (2001, s. 197) hrozí dětem z disfunkčních rodin, kvůli okolnostem, v nichž žijí, životní krize: „děti z disfunkčních rodin, kde selhává zejména funkce výchovná, popř. kurativní, se zřetelem k neúplným rodinám. I když jsme si vědomi, že zdaleka ne všechny neúplné rodiny jsou zároveň rodinami dysfunkčními, tvoří přes to tato „diagnóza“ statisticky významné procento.“

Slovo kurativní se vztahuje k sociální politice a znamená řešení nouzových nebo nepříznivých životních situací či sociální léčbu.

3.1.2 Práce s dysfunkční rodinou

Při práci s dysfunkční rodinou je velice důležité zajistit ji účinnou podporu a pomoc při řešení problémů, se kterými se rodiny mohou potýkat. Tímto způsobem můžeme zjištěné problémy zmírnit. Neméně důležité je také předcházení sociálnímu vyloučení rodiny, podpora psychické stability a duševního zdraví jednotlivých členů rodiny. Je třeba problémy a konflikty v rodinných a partnerských vztazích řešit (MPSV, ©2009).

Sanace dysfunkčních rodin

Původ slova sanace nalezneme v latině a jeho význam je náprava, uzdravení či vyléčení. Při sociální práci poskytující pomoc rodinám se jedná o podporu fungování rodiny. Jedná se hlavně o zachování či obnovu funkcí rodiny v rámci rodinného prostředí. Jde také o to, aby děti mohly zůstat v biologické rodině. Mezi podporované činnosti patří zejména metody aktivizační, výchovně-vzdělávací a sociálně-terapeutické. V hlavní řadě jde o posílení rodičovského chování, snahu snížit závislost na poskytované pomoci a vyvarování se opakování sociálního selhání.

Sanaci rodiny zmiňuje i Úmluva o právech dítěte, která vymezuje rodinu jako základní jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech jejích členů, zejména dětí. S tím je spjat požadavek, že rodina musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti (Zákon č. 104/1991 Sb.).

Sanace rodiny je v legislativě upravena v novele zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a také zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (MPSV, ©2009).

3.2 Vliv ústavní výchovy na jedince

Nejzávažnějším rizikem dlouhodobého pobytu v ústavu nazývá Matoušek (1999, s. 118) tzv. *hospitalismus*. Což je stav dobré adaptace na umělé ústavní podmínky doprovázený snižující se schopností adaptace na neústavní, civilní život. V ústavu mívají děti a mladiství plné zaopatření, někdo se jim stará o finance, někdo jim organizuje volný čas, práci, někdo obstarává předměty potřebné k životu. Pohybují se v omezeném prostoru dětského domova, setkávají se s omezeným počtem lidí a takto je samozřejmě jednodušší se v redukováném světě s redukovanými informacemi vyznat.

Redukce nároků omezení podnětů má za následek: zhoršování schopnosti komunikace, návrat do ranějších fází vývoje, hledání náhradního uspokojení v jídle, nepřiměřeně dlouhý spánek, automatické pohyby atd.

Na základě výsledků řady studií bylo zjištěno, že děti v ústavní výchově dosahují skóru v oblasti kognitivního vývoje a jsou opožděny v rozvoji řeči. Další významnou oblastí zasaženou v oblasti vývoje dětí je vývoj socioemoční a to zejména z důvodu nedostatečného prožití blízkých vztahů s osobou pečující. Aby se dítě vyvinulo ve zdravého člověka, je nutné, aby mělo vztah s dospělým jedincem a to od samotného narození. Děti v ústavní péči zpravidla nemají možnost si tyto vazby vytvořit (Ptáček, ©2014).

Zatímco v běžné populaci dosáhne vysokoškolského nebo vyššího odborného vzdělání každý čtvrtý člověk ve věku od 20 do 29 let, mezi dětmi vyrůstajícími v dětském domově je to jen každé 171. dítě. Dítě z běžné rodiny tak má skoro 40x vyšší šanci studovat vysokou školu. Důvody nižšího vzdělání u dětí z dětských domovů mají samozřejmě základ už v nevyhovujícím rodinném prostředí. Špatný start se s nimi táhne a je doplněn o řadu dalších problémů. Může to být i to, pokud se dítě neučí cizí jazyk, je to při přijímacím řízení na vysokou školu téměř vždy problém.

Jedinci, kteří vyrůstali v dětském domově, mohou čelit mnohým obtížím i po dosažení dospělosti. Dostupné studie naznačují, že se u nich objevují problémy z hlediska celkové životní spokojenosti, navazování sociálních vztahů, zvládání stresu, zdravotního stavu a celkové životní úrovně (Ptáček, Děti na cestě. Vliv ústavní výchovy na vývoj dětí a život dospělých, ©2014).

3.2.1 Psychická deprivace

Langmeier a Matějček (1974, s. 22) považují psychickou deprivaci za „stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé jeho základní psychické potřeby v dostatečné míře a po dosti dlouhou dobu.“

Existuje mnoho typů psychické deprivace a každý tento typ se projevuje odlišně. Nyní si vyjmenujeme jednotlivé typy psychické deprivace a uvedeme jejich charakteristické rysy.

- *Typ relativně dobře přizpůsobený* - děti, které se v ústavu nejevily nijak nápadně, dobře se přizpůsobily prostředí a z celkově sníženého přívodu vývojových podnětů dovedly vytěžit maximum. Takové děti bývají označovány za „miláčky“ dětských domovů.
- *Typ útlumový* - děti, které na prostředí ochuzené o smyslové a citové podněty reagují snížením vlastní aktivity, jeví se jako pasivní, někdy až apatické.
- *Typ náhradního uspokojení* - děti, které neuspokojení základních potřeb kompenzují nepřiměřeným náhradním uspokojováním jiných potřeb. Např. agresivitou, narcistickými či sadistickými tendencemi, přejídáním, masturbací...
- *Typ sociálně hyperaktivní* - děti, které na nedostatek citových podnětů reagují přeplatým sociálním zájmem. Málo se zajímají o hru, práci, učení, zaměřují se především na kontakt s lidmi. Tento kontakt je však povrchní, přelétavý. Ke všem jsou stejně milé a přátelské, přitom se však nejedná o hlubší vztah.
- *Typ sociální provokace* - dítě se „ násilně domáhá práva na lásku“ soustavnými provokacemi dospělých. Druhé děti jsou pro něj nevítanou konkurencí, takže je vůči nim nepřiměřeně agresivní (Matějček, 1999, s. 84, 85).

Podnětovou deprivaci definuje Čačka (1996, s. 57) jako komplexní a dlouhodobý nedostatek žádoucích formativních podnětů v oblasti senzorycké, intelektové, sociální, citové či motorické a řečové, který vyvolává poruchy tempa a kvality duševního vývoje.

„Jedním z nejdůležitějších faktorů pro zdravý duševní, ale i somatický vývoj dítěte, je potřeba zažívat *stabilní, vřelý a kontinuální vztah* se svým rodičem (či stabilní náhradou rodiče), ve kterém nacházejí oba uspokojení“ (Psychosocial Development in Children in Ptáček, ©2014).

Aby se děti v kolektivních zařízeních, které nahrazují výchovu ve vlastní rodině, mohly vyvíjet ve zdravou osobnost, je nutné uspokojovat těchto 5 základních psychických potřeb:

1. *Potřeba stimulace* - přívod podnětů, které vedou organismus k aktivitě.
2. *Potřeba smysluplného světa* - řád a smysl v podnětech umožňují učení, nabývání zkušeností.
3. *Potřeba životní jistoty* - je naplněna především v mezilidských citových vztazích. Zbavuje úzkosti, dodává pocit bezpečí.
4. *Potřeba pozitivní identity* - pozitivní přijetí sebe sama a své společenské hodnoty.
5. *Potřeba otevřené budoucnosti* - naděje a životní perspektiva (Matějček, 1999, s. 56).

I přes snahu nahradit materiálně a personálně co nejvěrněji rodinné prostředí dětem v dětských domovech, je to ve vysokých počtech dětí zde umístěných nemožné. Rodinnou atmosféru a citové vazby vznikající v biologické rodině nahradit nelze.

3.3 Odchod z dětského domova

Odchod z dětského domova je pro mladé dospělé jedním z nejsložitějších kroků v jejich životě, jelikož se musí ze dne na den začít starat sami o sebe bez pomoci druhých. Po dovršení 18 let nebo po dokončení přípravy na budoucí povolání, tedy maximálně do 26 let jsou mladí dospělí nuceni opustit zařízení dětského domova a najít si bydlení, zaměstnání, zajistit si příjem, starat se o domácnost. Pravdou je, že se o pomoc mohou obrátit na ty, kteří se o ně v dětském domově starali. Avšak tito lidé mají jen omezené možnosti pomoci.

V České republice každý rok skončí ústavní výchova asi u 2000 dětí a mladých dospělých, z nichž více než polovina odchází z důvodu zletilosti. V ostatních případech se jedná o ukončení ústavní výchovy z důvodu návratu do původní rodiny, umístění do náhradní rodinné péče nebo z jiných důvodů.

Závažným problémem po odchodu z dětského domova je pro mladé dospělé samostatné bydlení. Mnohé z dětí se vrátí do své původní rodiny, kde však záhy zjistí, že je rodina jen využívá, proto mladí dospělí ve velké většině případů zase odcházejí. Někteří odcházejí do ubytoven, jiní do Domů na půli cesty.

Dalším problémem je zvládání vlastních financí, kdy mladí dospělí po odchodu z dětského domova dostanou 15 000 Kč, které však záhy utratí za oblečení či zábavu a poté nemají z čeho žít. Tito lidé také nevědí, kde si co zařídit, na jaký úřad se obrátit. Problémů a nástrah, se kterými se mladí lidé musí vyrovnat, je však spousta.

3.3.1 Legislativní opatření

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy zmiňuje tři základní opatření, které se vztahují k odchodu mladých dospělých z dětského domova. Je to:

Prodloužení pobytu po dosažení zletilosti - zde mladý dospělý, který se soustavně věnuje přípravě na budoucí povolání sepíše smlouvu s ředitelem ústavu o tom, že v zařízení smí zůstat za podmínek, které jsou uvedeny ve smlouvě. A to nejdéle do 26 let věku. Není výjimkou, že zařízení opatří mladému dospělému samostatné ubytování, ať už v ústavu nebo mimo něj.

Příprava na odchod do samostatného života - k tomuto bodu se v zákoně příliš mnoho nedozvíme. Je zde zmíněno pouze to, že ředitel ústavu má povinnost dítěti zajistit jednání se sociálním kurátorem a nejméně 6 měsíců před propuštěním mladého dospělého o tomto informovat úřad v místě trvalého bydliště jedince. Konkrétní přípravu na odchod ze zařízení je ponechán na každém zařízení a jeho zvyklostech.

Poskytnutí pomoci při odchodu do samostatného života - mladý dospělý opouštějící zařízení dětského domova má ze zákona nárok na věcnou pomoc či jednorázový příspěvek ve výši 15 000 Kč. Za spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí je mladému dospělému člověku poskytnuta poradenská pomoc týkající se bydlení, práce i v řešení tíživých životních situací. Pomoc v oblasti bydlení se týká zajištění bydlení v Domech na půli cesty. Ve finanční oblasti se jedná především o pomoc při vyřizování sociálních dávek. (Zákon č. 109/2002 Sb.)

3.3.2 Problémy při odchodu z dětského domova

Mladí lidé odcházející z dětského domova jsou znevýhodněni řadou aspektů. Mezi nejzávažnější považují Folda, Matoušek a kol. (2009, s. 22) tyto:

Projevují se u nich známky psychické deprivace. Jsou sociálně izolovaní, nepřipravení. Jsou nesamostatní, neschopní postarat se sami o sebe. Žijí v určité sociální jistotě, zajištěné

dětským domovem, odchodem z něj tuto jistotu ztrácejí. Chybí jim reálná představa života mimo dětský domov. Jsou bez finanční, sociální a emocionální podpory. Tráví většinu svého volného času v prostoru dětského domova nebo v jeho nejbližším okolí. Omezují se na vztahy především uvnitř zařízení (stejně vychovatelky, učitelé). Nemají dostatečné vzdělání, většinou jsou vyučeni v jiném oboru, než kterému se chtějí věnovat.

3.3.3 Příprava na odchod z dětského domova

Před odchodem mladých dospělých z dětského domova je třeba je na tento nelehký krok připravit. Přípravy probíhají v mnoha případech dlouhodobě. Například již jen volbou povolání. Volit by se mělo podle toho, co dítě baví, o jaké povolání jeví zájem. Některé dětské domovy pro případ volby povolání zajišťují dětem pomoc psychologa, se kterým si děti mohou o svých plánech promluvit. Pokud psycholog není, pomohou dětem s tímto výběrem pracovníci dětského domova. S přihlédnutím k tomu, co dítě baví, je třeba vybrat takový studijní obor, aby mladý dospělý po ukončení vzdělání našel uplatnění na trhu práce.

Mezi dlouhodobé přípravy na odchod z ústavu patří také učení se jednotlivým domácím pracím, výchova k toleranci, zvládání konfliktních situací. Není to běžné v každém dětském domově, ale je to pro děti obrovské plus. V některých dětských domovech se děti učí samy jídlo uvařit, přichystat na stůl i pro ostatní. Někde je tato příprava tak daleko, že si děti potraviny nakoupí a nachystají pro celou skupinu na celý den.

Důležité je do dlouhodobé přípravy dětí na odchod zařadit i spoření financí. Některé děti pobírají sirotčí důchod, který se jim ukládá na vkladní knížku nebo na vlastní účet v bance. Všechny děti také dostávají kapesné, se kterým si naloží podle svých představ.

Kromě těchto příprav jsou děti vzdělávány také v informovanosti co se týče úřadů, různými způsoby jsou rozvíjeny jejich sociální kompetence atd.

Pomoci mladým dospělým při startu do samostatného života se v dnešní době snaží spousta neziskových organizací, kterými se budeme zabývat v následující podkapitole.

3.3.4 Pomáhající projekty

Na území České republiky funguje řada projektů pomáhajících mladým lidem s různými znevýhodněními integrovat se do běžného života. Tyto projekty spadají pod nejrůznější nestátní neziskové organizace. Právě nestátní neziskové organizace se snaží usnadnit od-

chod také mladým lidem z dětských domovů. Vyjmenujeme zde alespoň ty nejdůležitější z nich

Projekt „Atd....pro dětské domovy“

Projekt nadace Jana Pivečky se dlouhodobě snaží pomáhat co nejlépe připravit mládež opouštějící prostředí dětského domova na vstup do samostatného života. Probíhající vícedenní semináře jsou zaměřené na předávání užitečných informací, motivaci, sebepoznání a také na nácviky modelových situací. Odborníci přednášejí a trénují různé oblasti zahrnující všechny problémy a úkony, které budou muset mladí dospělí po odchodu z dětského domova řešit (Nadace Jana Pivečky, ©2013).

Projekt „Pomoz mi do života“

Projekt občanského sdružení Dejme dětem šanci, jehož cílem je pomoci nalézt mladým lidem po odchodu z dětského domova vyhovující pracovní uplatnění, vhodné ubytování, rovněž podporu při studiu a přípravě na budoucí povolání. Zaměřuje se také na asistenci při seznamování se se životem mimo dětský domov. Jedná se přímou pomoc konkrétnímu mladému člověku, ať už ve formě finanční podpory nebo nabídky k ubytování či pracovního místa (Dejme dětem šanci, ©2011).

Projekt „Startovné do života“

Tento projekt zaštiťuje Nadační fond Livie a Václava Klausových. Snahou tohoto projektu je přispění k osamostatnění a nalezení vlastní cesty po odchodu z ústavu. Další součástí projektu je motivace dětí k co nejlepším studijním výsledkům a k činnostem ve volném čase. Podstatu projektu tvoří založení bankovního účtu, na který jim nadace každý rok přispěje částkou 2 500 Kč, který se má stát základem pro řešení některých situací, které mladé dospělé čekají po odchodu z dětského domova. Kromě tohoto pevného vkladu mohou děti získat dalších 1 500 Kč za to, že splní předem stanovené kritérium. Dosažením 18 let účast na projektu končí a peníze mladí lidé investují na úhradu bydlení, školného či na pořízení řidičského průkazu (Projekt Startovné do života, ©2011-2012).

Projekt „Pod křídly“

Tento projekt je realizován občanským sdružením Pod křídly z Valašského Meziříčí. Projekt je zaměřen na pomoc mladým lidem od 18 do 26 let, kteří po dosažení zletilosti opouštějí pěstounskou péči či ústavní výchovu. Hlavními cíli projektu je poskytování sociálních

služeb, pomoc a podpora k osamostatnění v přirozeném prostředí. Na rozdíl od klasických Domů na půli cesty jsou mladým dospělým nabízeny malometrážní byty, ve kterých se musí o sebe sami postarat. Všichni ubytovaní pracují, hradí stanovené nájemné, spoří si dohodnutou částku na své stavební spoření. Mladí lidé zde také mohou využít pomoc asistenta-domovníka, který v objektu bydlí a vyrůstal v pěstounské péči, takže chápe situaci, ve které se zde nájemníci nacházejí (Občanské sdružení Pod křídly, ©2014).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V následující kapitole praktické části se budeme věnovat provedenému výzkumnému šetření, které bylo zaměřeno na mladé dospělé, kteří část svého života prožili v ústavní péči, na jejich život po odchodu z něj. Je to tedy pohled subjektivní, ovlivněný vlastním vnímáním, zkušenostmi a prožitky.

Dle Hendla (2005, s. 34) se metodologie zabývá posuzováním a navrhováním strategií a metod výzkumu. Předmětem této disciplíny jsou nástroje vědy.

Nejprve si stanovíme cíl výzkumu, který je prvním a nejdůležitějším krokem. Poté si formulujeme výzkumný problém, který stojí na počátku a udává směr celému výzkumu. Nelze ho opomenout nebo obejít (Vojtíšek, 2012, s. 7). Dále definujeme hlavní výzkumnou otázku, která souvisí s tvrzením, na které chceme znát odpověď v souvislosti se stanoveným problémem.

Výzkumné strategie lze dělit z mnoha hledisek. Obvyklé je rozdělení na výzkumné strategie kvalitativní, kvantitativní a eventuálně kombinované (Vymětal, 2004, s. 134). Při výběru techniky sběru dat se nabízí mnoho možností sběru dat (pozorování, analýza dokumentů, dotazování apod.) Při výběru vhodné metody musíme myslet na to, aby zohlednila naše výzkumné potřeby a záměry a také naše finanční a časové možnosti (Metody sběru dat©2012). Zvolíme výzkumný soubor a realizaci výzkumu. Pro kvalitativní výzkum je charakteristický záměrný výběr vzorku, jelikož vyhledáváme vhodné respondenty na základě našeho záměru (Vojtíšek, 2012, s. 18).

Po sběru dat bude následovat fáze, ve které získaný materiál zpracujeme a vyhodnotíme. Cílem etapy zpracování dat je přehledně získaná data uspořádat a dát jim dostatečnou kvalitu, abychom mohli přejít k analýze dat. Analýza dat nám pomáhá formulovat obecné poznatky společně s definovanými cíli výzkumného šetření. Dalším krokem bude vyhodnocení a interpretace dat. V této fázi budeme prezentovat získané výsledky a odpovíme na předem stanovené otázky výzkumu. Následující tabulka je věnována plánu výzkumu a konkretizaci práce na něm. Tabulka je přehledně seřazena postupně dle data a konkrétní práce na výzkumu.

Tabulka č. 2: Plán výzkumu

Plán výzkumu	Konkretizace práce na výzkumu
Duben-Září 2014	Studium odborné literatury
Listopad 2014	Psaní teoretické části diplomové práce
Leden 2015	Příprava scénáře pro rozhovor
Leden 2015	Kontaktování respondentů
Únor 2015	Realizace rozhovorů
Únor-Březen 2015	Analýza a interpretace dat

Zdroj: (Vlastní výzkum, 2014-2015)

4.1 Cíle výzkumu, výzkumný problém a hlavní výzkumná otázka

Cílem výzkumu je zjistit *názory mladých dospělých, kteří prožili část svého dětství v ústavní péči jednoho z dětských domovů na území Zlínského kraje, na život po odchodu z tohoto zařízení.*

Dle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 64) formulování výzkumného problému znamená jasně pojmenovat, čemu se bude výzkum věnovat. Formulování problému vychází z toho, jak jsme definovali své výzkumné cíle. **Výzkumným problémem** jsou *názory mladých dospělých na život po odchodu z dětského domova.*

Hlavní výzkumnou otázkou je: *Jak mladí dospělí zvládají samostatný život v přirozeném sociálním prostředí po odchodu z dětského domova?*

4.2 Volba výzkumné strategie a techniky sběru dat

Rozhodli jsme se pro použití formy kvalitativního výzkumu. Ten je dle Průchy, Walterové, Mareše (2003, s. 106) druhem pedagogického výzkumu založeném na odlišných metodologických principech než klasický empirický výzkum. Jeho hlavními znaky jsou přirozené prostředí sběru dat, důraz je kladen na výklad zkoumaných jevů očima samotných aktérů. Hendl (2005, s. 50) nazývá kvalitativní výzkum procesem hledání porozumění založeným na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problé-

mu. Výzkumník dle Hendla vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.

Technika sběru dat byla provedena pomocí rozhovorů. Rozhovor je nejpoužívanější metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu. Pomocí rozhovoru zkoumáme členy určitého prostředí, určité specifické sociální skupiny s cílem získat stejné pochopení jednání událostí, jaké mají členové dané skupiny (Švaříček, Šed'ová 2007, s. 159). Pro specifikaci rozhovoru uvádíme, že se jedná o polostrukturovaný rozhovor, ve kterém byly připraveny dotazy na jednotlivé životní oblasti, ale respondentům nebylo bráněno povídat svůj životní příběh mimo tuto šablonu. Polostrukturované dotazování se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací (Hendl 2005, s. 164).

Oblasti, kterých se rozhovor týkal:

- Bydlení po odchodu z dětského domova
- Finanční hospodaření
- Partnerské a rodinné vztahy

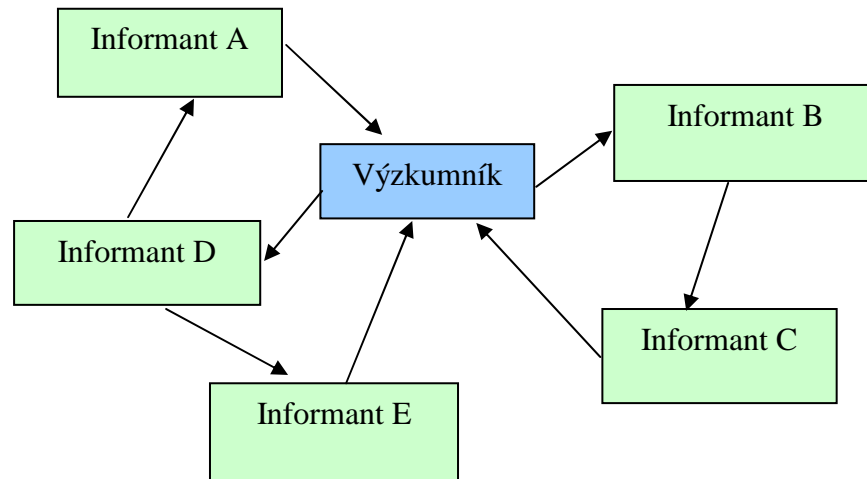
4.3 Volba výzkumného souboru a realizace výzkumu

Volba výzkumného vzorku neboli souboru v kvalitativním výzkumu není konstruována náhodně, ale teoreticky - záměrně jej vytváříme s ohledem na náš problém. Znamená to tedy, že výběr případů odvozujeme od toho, jak je definován náš výzkumný problém a naše výzkumné otázky (Švaříček, Šed'ová 2007, s. 72). Zvolili jsme tedy metodu záměrného (účelového) výběru, který je dle Miovského (2006, s. 135) „zřejmě vůbec nejrozšířenější metodou výběru, s jakou se při aplikaci kvalitativního výzkumu setkáváme“.

Použili jsme také techniku sněhové koule (snowball sampling). Disman (1993, s. 114) tuto techniku definuje takto: „Snowball Technique spočívá na výběru jedinců, při kterém nás nějaký původní informátor vede k jiným členům naší cílové skupiny.“ Nejdůležitější tedy je navázání kontaktu s prvními informanty, kteří nás nasměrují k dalším.

To, jak jsme jednotlivé informanty získávali, znázorňuje následující obrázek.

Obrázek č. 5: Znázornění „nabalování“ jednotlivých informantů technikou sněhové koule

Zdroj: (Vlastní výzkum, 2014-2015)

Naším výzkumným vzorkem jsou mladí dospělí, kteří určitou část svého života prožili v dětském domově na území Zlínského kraje, kteří nejdéle před pěti lety tento dětský domov opustili. Důvodem volby tohoto vzorku byla znalost prostředí, respektive mladých dospělých, se kterými výzkumník pracoval v rámci dobrovolnické činnosti.

Rozhovory byly realizovány s 5 informanty ve věku od 21 do 27 let. Rozhovory s informanty trvaly v rozmezí od 7 minut do 22 minut. V následující tabulce uvádíme seznam informantů, jejich věk, pohlaví, rodinný stav, počet dětí, vzdělání, zaměstnání, délku pobytu v dětském domově a také dobu od ukončení pobytu v dětském domově. Informanti jsou označováni pouze písmeny, pro zachování jejich anonymity.

Tabulka č. 3: Sociodemografické charakteristiky informantů

Informant	Pohlaví	Věk	Rodinný stav	Počet dětí	Vzdělání	Zaměstnání	Délka pobytu v DD	Doba od ukončení DD
A	Žena	24	Vdaná	2	SŠ s maturitou	Mateřská dovolená	5 let	4 roky
B	Žena	25	Vdaná	1	SŠ s maturitou	Mateřská dovolená	13 let	5 let
C	Žena	27	Vdaná	1	Vyšší	Mateřská dovolená	14 let	4 roky
D	Muž	22	Svobodný	0	Základní	Dělník	7 let	3 roky
E	Žena	21	Svobodná	0	SŠ s výučním listem	Obsluha čerpací stanice	10 let	2 roky

Zdroj: (Vlastní výzkum, 2014-2015)

4.4 Způsob zpracování a analýzy dat

Všechny získané rozhovory byly fixovány a to za pomoci audiozáznamu. Zvukový záznam zachycuje veškeré kvality mluveného slova, tedy sílu hlasu, délku pomlky, různé doprovodné zvuky či řečové vady (Miovský 2006, s. 197). Takto získané rozhovory byly dále transkribovány. Transkripci chápeme jako převod mluveného projevu z rozhovoru do písemné podoby. Jedná se o časově velmi náročnou proceduru, pro podrobné vyhodnocení je však transkripce podmínkou. (Hendl 2005, s. 208). Získaná data byla dále přepsána a seřazena, za pomoci **zakotvené teorie** zpracována. Švrčíček, Šedřová (2007, s. 96) hovoří o zakotvené teorii jako o nejpropracovanějším designu, co se týče míry návodnosti. Nabízí propracovanou sadu postupů a procedur, které může výzkumník krok za krokem aplikovat při práci s vlastním materiálem. Na metodu zakotvené teorie jsou kladeny dle Strausse a Corbinové (in Miovský 2006, s. 226) čtyři základní požadavky:

1. Shoda mezi pozorovanými a kódovanými skutečnostmi.

2. Srozumitelnost - vystavění teorie na základě empirických, ověřitelných a srozumitelných poznatků.
3. Obecnost - schopnost vypovídat o podobných jevech, vysvětlovat tyto jevy, eventuálně být schopen zdůvodnit, jak fungují a proč fungují právě takto.
1. Kontrola - zpětné ověření vybudované teorie konfrontací s výchozími daty.

Získaná data byla analyzována za pomoci tří typů kódování. Jsou jimi: otevřené, axiální a selektivní kódování.

Pod pojmem kódování v kontextu zakotvené teorie rozumíme operace, pomocí nichž jsou zjištěné údaje analyzovány, konceptualizovány a opět skládány novými způsoby (Miovský 2006, s. 228).

Otevřené kódování dle Hendla (2005, s. 247) odhaluje v datech určitá témata. Tato fáze vede k seznamu témat, jenž pomáhají výzkumníkovi vidět témata v celku a stimulují ho při hledání dalších témat.

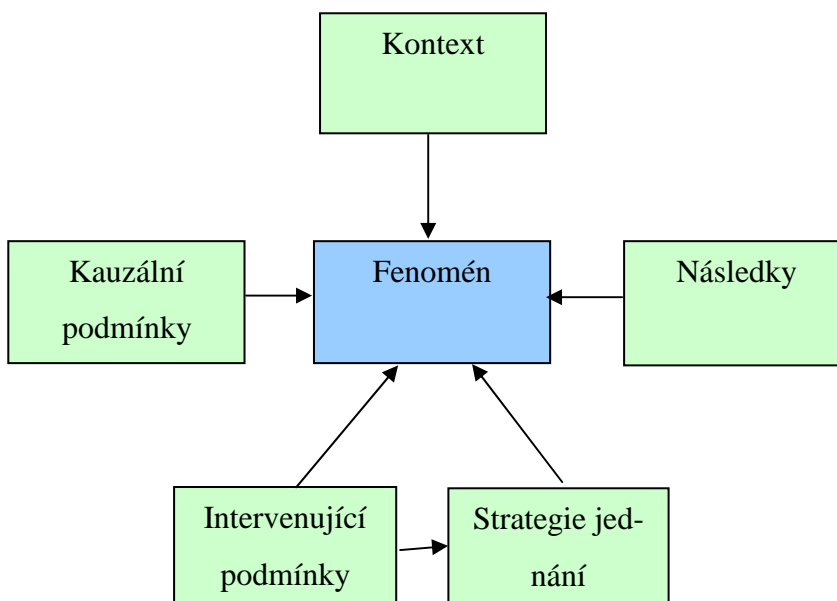
Postupujeme tak, že analyzovaný text rozdělíme na jednotky. Jednotkou může být slovo, sekvence slov, věta, odstavec. Každé takto vzniklé jednotce přiřadíme nějaký kód, tedy jméno nebo označení. Postupně zjišťujeme, že se určité informace, jevy v různých podobách opakují, proto je označujeme společnými kódy.

Jakmile máme vytvořen seznam kódů, začínáme s jejich kategorizací. Vzniklé kódy tedy dle podobnosti či jiné vnitřní shody seskupujeme (Švaříček, Šed'ová, 2007).

Axiální kódování je dle Strausse a Corbinové (1999, s. 70) soubor postupů, s jejichž pomocí se údaje získané otevřeným kódováním znovu uspořádají novým způsobem, pomocí vytváření spojení mezi kategoriemi. Jednáme v duchu kódovacího paradigmatu, který zahrnuje podmiňující vlivy, kontext, strategie jednání, interakci a následky.

Pro přehlednost jednotlivých vztahů mezi kategoriemi přikládáme strukturu paradigmatického modelu.

Obrázek č. 6: Paradigmatický model

Zdroj: (Hendl 2005, s. 250)

Selektivní kódování je dle Miovského (2006, s. 230) proces, kdy po výběru centrální kategorie tuto kategorii systematicky uvádíme do vztahu s ostatními popsány kategoriemi. Tyto vztahy dále ověřujeme a koncertujeme. Je-li třeba, pak dále rozvíjíme a prohlubujeme jejich popis a výklad. Centrální kategorie je jev, kolem kterého se integrují všechny ostatní kategorie. Proces této integrace se příliš neliší od axiálního kódování, rozdíl spočívá ve vyšší míře abstrakce.

Nyní postupujeme dle následujících 5 kroků:

1. podrobné vyložení kostry příběhu,
2. uvedení pomocných kategorií do vztahu k centrální kategorii,
3. popis a výklad vzájemných vztahů mezi kategoriemi na dimenzionálních škálách,
4. ověřování popsanych vztahů konfrontací s původními údaji,
5. doplnění, upřesnění či další rozvíjení kategorií dle potřeby. (Miovský 2006, s. 231)

5 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE DAT

V této kapitole se budeme věnovat výsledkům našeho výzkumného šetření. Za pomoci výsledků získaných analýzou dat zakotvené teorie se seznámíme s názory mladých dospělých, kteří prožili část svého dětství v ústavní péči jednoho z dětských domovů na území Zlínského kraje, na život po odchodu z tohoto zařízení.

5.1 Interpretace kategorií

Tuto kapitolu, jak napovídá název, věnujeme kategoriím a jejich interpretaci. Kategorie rozvíjí další úroveň výzkumu a jsou tudíž pro samotný výzkum nezbytné, proto se jim budeme podrobně věnovat. Text doplníme o výroky informantů, které budou ponechány v původním znění, abychom zachovali jejich autenticitu.

Pro pochopení způsobu interpretace dat uvedeme vzor i s označením informanta, který danou větu řekl:

„Já jsem spíš bordelář a přítel má rád pořádek, takže jsme se kvůli tomu dost často hádali, ale teď už si zvyknul, že spíš uklízí on než já“ (E4).

Z této ukázky, která se zabývá vztahem mezi partery, vyplývá, že tuto větu řekl informant E a nalezneme jej v odpovědi na 4. otázku.

Nyní tedy můžeme přejít k samotným výsledkům otevřeného kódování. Po kódování formou tužka papír, jsme si nalezené transkripcce několikrát důkladně přečetli a postupným vyhledáváním souvislostí mezi kódy vzniklo sedm kategorií. Mezi těmito kategoriemi existují vazby, takže se v některých momentech mohou tyto kategorie prolínat.

Jsou to tyto kategorie:

- Samostatný život
- Odchod z dětského domova
- Zaměstnání
- Bydlení
- Finance

- Rodinné a partnerské vztahy
- Pocity po odchodu z dětského domova

5.1.1 Kategorie samostatný život

První kategorie nás seznámí s tím, s čím se mladí dospělí krátce po odchodu z dětského domova (dále jen DD) museli vyrovnat. Byl to pro všechny beze sporu důležitý a v mnohém také složitý životní krok. Kategorie se skládá z následujících kódů, vlastností a dimenzí:

Tabulka č. 4: Kategorie č. 1: Samostatný život

Kódy reprezentující kategorii	Kategorie	Vlastnosti kategorie	Dimenzionalizace vlastností kategorií
Začlenění se	Samostatný život	Trvání	Krátkodobé - dlouhodobé
Začít žít		Ovlivnění života	Pozitivní - negativní
Vyřizování záležitostí		Problémovost	Vysoká - nízká
Zvyknutí si			
Umět se sám postarat			
Domácí práce			

Zdroj: (Vlastní výzkum, 2014-2015)

Z odpovědí informantů, kteří část svého života prožili v DD vyplynulo, že začít žít samostatný život bylo složité. Pro mnohé to byl šok a nebylo pro ně jednoduché se začlenit do společnosti: „*Taky se tak nějak zařadit do té společnosti*“. „*To byl asi takový největší problém*“. „*Hodně mi teda dělalo problém se zařadit*“ (D1). O tomto pojednává první kód. Setkávali se dnes a denně se spoustou situací, které dříve nezažili a nebyli na ně připraveni, ale mnozí se shodli na tom, že pokud člověk chce, tak se samostatný život po odchodu

z DD dá zvládnout: „*Ta realita toho člověka, podle mě, pokud je alespoň trošku schopný a pokud má někoho, kdo je mu ochotný pomoci, tak se to dá zvládnout*“ (B1).

„*Jenomže hlavně je to takové, jaké si to uděláš*“ (A8). Takto se informanti vyjadřovali v kódu, který jsme pojmenovali „Začít žít“. Další kód, který se nazývá „Vyřizování záležitostí“ poukazuje na skutečnost, jak se jednotliví informanti potýkali s vyřizováním svých záležitostí, co se týče úřadů, lékařů atd.: „*Aji bylo také těžké třeba jít po doktoroch, jít si povyřizovat svoje věci*“ (A1). Další kód jsme nazvali „Zvyknutí si“, jelikož pro mladé dospělé bylo právě to srovnání se se změnou prostředí velice složité: „*Já jsem byla zvyklá zase na jiný způsob života, takže to bylo takové složité*“ (C2). „*Umět se sám postarat*“ je kód, který naznačuje, že pro mladé dospělé právě to starání se o sebe sama bylo velikou změnou, se kterou se však většina z nich popasovala bez větších problémů: „*Takže jsem se tím nepořádkem musela prohrabat, spoustu věcí vyhodit a vyměnit*“ (C2). Nebo: „*O některých věcech jsem neměla ani tuha... Ale že by to pro mě bylo traumatizující, tak to ne*“ (B1). Poslední kód, který spadá do kategorie Samostatný život je zaměřen na zvládnání domácích prací. Mezi mladými dospělými jsme zpozorovali rozkol. Někteří, spíše ti, kteří jsou z DD delší dobu se vyjádřili tak, že byli již v DD učeni k zvládnání těchto prací, takže po odchodu jim tyto záležitosti nedělaly problém: „*Problém mi teda nedělalo navařit si, úklid*“ (...) „*To bylo jasné, to bylo i v domově*“ (A2). Jiní, spíše, tedy mladší se vyjádřili jinak: „*Taky mě moc nebaví vařit a ani jsem to moc neuměla.*“ (E4) Otázkou je, zda se tedy změnil v tomto konkrétním domově přístup, nebo se jedná o výjimku.

5.1.2 Kategorie Odchod z dětského domova

Po analýze dat můžeme konstatovat, že mladí dospělí často a rádi vzpomínají na život v DD. Danou kategorii nám charakterizuje šest kódů, které jsou seřazeny v následující tabulce:

Tabulka č. 5: Kategorie č. 2: Odchod z dětského domova

Kódy reprezentující kategorii	Kategorie	Vlastnosti kategorie	Dimenzionalizace vlastností kategorií
Předčasný odchod z DD	Odchod z dětského domova	Trvání	Krátkodobé - dlouhodobé
Stesk po DD		Intenzita	Vysoká - nízká
Vzpomínky na DD		Hodnocení	Pozitivní - negativní
Hodnocení vychovatelek			
Návštěvy DD			

Zdroj: (Vlastní výzkum, 2014-2015)

Předčasný odchod z DD hodnotí dva z informantů jako chybu, která má negativní vliv na další život. „*Já jsem se tak nějak splašil, nějak jsem v té době nepřemýšlel, co dělám. Jednal bych teď jinak s chladnou hlavou.*“ (D5) nebo „*Ale to všichni víme, že si to tam neuděláš, protože máš úplně jiné starosti, než chodit do školy.*“ (A8)

Stesk po DD vyjádřila většina respondentů. Hodnotili DD jako kamarádké prostředí: „*Taky asi ti lidi tam mi chybí. Byli jsme dobrý kolektiv.*“ (E1) dále „*Bylo mi jako trochu smutno po domově (...)*“ (B1)

Informanti vychovatelky v DD hodnotili velice kladně, nedá se přehlédnout blízký vztah, který si k nim vytvořili: „*Tety se hodně snažily, abychom to neměli všechno naservírované. Abychom se sami postarali a tak.*“ (A2) nebo „*(...) tady byly fajn vychovatelky, tak jsem si říkala, že kdybych tady i po odchodu chodila častěji, že by to bylo fajn*“ (B1) či „*Jsou tady vlastně tety, takže když člověk měl nějaký problém, vždycky měl za kým přijít.*“ (B1) Ale přece jen jeden z informantů chování vychovatelek hodnotil spíše jako omezování: „*Nebavilo mě to tady. Pořád jsme dostávali zákazy, příkazy (...)*“ (D6) Postupně však z jeho řeči vyplynulo, že to s ním v DD mysleli dobře: „*Ostatní mi říkali, ať si prvně dodělám školu, ale já jsem si myslel, že to zvládnou. Udělal jsem chybu.*“ (D6)

Několikrát se také informanti zmínili o návštěvách DD po odchodu z tohoto zařízení: „Ale stalo se mi, že jsem do domova přišla na návštěvu a chovali se, jako by mě neznali. Už jsem tam nepatřila. Bylo mi to líto.“ (E1) nebo „Ale když se tady člověk vrátil, tak někteří jako tak nějak nereagovali, to bylo takové zvláštní.“ (B1) Otázkou je, čím bylo toto nepřijetí způsobeno. Může se stát, že po odchodu z DD již skončily veškeré vazby a náklonnost? Odpověď na tuto otázku může být taková: „Ale to asi záleželo na tom, že se v tu dobu zrovna ten domov měnil, měnili se zaměstnanci, takže to bylo takové složité.“ (B1)

5.1.3 Kategorie bydlení

Z výpovědí informantů vyplynulo, že pro většinu z nich bylo po odchodu z DD bydlení zásadní. Jak napovídají samotné kódy, bydlení po odchodu z DD se u informantů dosti lišilo. Někteří odešli bydlet k vlastním rodičům, jiní začali bydlet s přítelem, stalo se také, že se informant nastěhoval ke známým. Podrobně se těmto tématům budeme věnovat hned pod následující tabulkou, která nás seznámí s kódy reprezentující kategorií, vlastnosti a dimenzionalizací kategorie.

Tabulka č. 6: Kategorie č. 3: Bydlení

Kódy reprezentující kategorii	Kategorie	Vlastnosti kategorie	Dimenzionalizace vlastností kategorie
Zajištění bydlení	Bydlení	Hodnocení	Pozitivní - negativní
Bydlení s přítelem		Problémovost	Vysoká - nízká
Cizí rodina			
Bydlení s rodiči			

Zdroj: (Vlastní výzkum, 2014-2015)

Kód nazvaný „Zajištění bydlení“ se věnuje tomu, jak si se zařizováním bydlení jednotliví informanti poradili: „Nejtěžší bylo bydlení nějaké sehnat (...).“ (D1) Nebo „Takže jsem se rozhodla, že tam teda půjdu do nájmu.“ (A3) Informant B se o bydlení vyjádřil jako o záchraně: „No bydlení, to byla moje záchrana, protože nám tady jedna paní (...) nabídla, že můžeme bydlet u ní.“ (B3) Popřípadě se informanti vyjadřovali o tom, kdo jim s hledáním mohl pomoci: „(...) Jako byla možnost, aby ti domovnice pomohla najít bydlení (...).“ (A3) Všichni informanti se však obešli bez shánění bydlení za pomoci pracovní-

ků DD. Nikdo z nich nevyužil ani služby Domu na půli cesty. Domy na půli cesty definuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách jako: Centra, která „poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby.“ Služba obsahuje tyto základní činnosti: Poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí. (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách)

„Bydlení s přítelem“ takto nazvaný kód nám naznačuje, že někteří informanti tímto způsobem řešili svou bytovou situaci: „*Takže hned, jak jsem odešla z domova, tak jsme spolu šli do toho bytu.*“ (E4) Jiní se s přítelem sestěhovali až později: „*On se za mnou po roce, co jsme za sebou dojížděli odstěhoval (...) za to si ho moc vážím.*“ (C5) V každém případě je pro informanty takovéto řešení vhodné, jelikož se mimo jiné mohou podělit o výši nájmu.

„Cizí rodina“ takto jsme nazvali třetí kód třetí kategorie, který se věnuje bydlení u lidí, se kterými nemá informant rodinné ani partnerské vztahy: „*Ted' bydlím u známého tady, je to takový hodně dobrý známý (...).*“ (D4) nebo „*(...) jsem nemusela řešit žádné bydlení, šla jsem rovnou bydlet k téhle paní.*“ (B3)

Někteří informanti se vrátili bydlet ke své vlastní rodině: „*Já jsem šla po odchodu z domova vlastně prvně k tetě(...) takže jsem vlastně byla prvně u rodiny (...)*“ (C3) Ale mnohdy to neskončilo šťastně: „*(...) bydlel jsem z počátku u rodičů, ale rodiče jsou prostě alkoholicí a nějak si s nima nerozumím.*“ (D1)

Můžeme tedy říci, že samostatné bydlení nebylo pro mladé dospělé jednoduché, potýkali se s mnoha problémy. Ať už je to sžití se s partnerem či s rodičem. Celkově si zvyknout na práce, které se k samostatnému bydlení pojí.

5.1.4 Kategorie finance

Na základě výpovědí respondentů můžeme usoudit, že finance pro mnohé z nich znamenaly těžkosti, které v mnoha případech souvisely se zaměstnáním nebo se špatným hospodařením. Kategorie finance se skládá ze čtyř kódů s následujícími vlastnostmi a dimenzemi:

Tabulka č. 7: Kategorie č. 4: Finance

Kódy reprezentující kategorii	Kategorie	Vlastnosti kategorie	Dimenzionalizace vlastností kategorií
Finanční obnos	Finance	Problémovost	Vysoká - nízká
Uživit se		Trvání	Krátkodobé - dlouhodobé
Nelehká finanční situace			
Boční přivýdělek			

Zdroj: (Vlastní výzkum, 2014-2015)

Po odchodu z DD se mladí dospělí museli naučit, jak si určitou finanční částku rozvrhnout tak, aby jim vycházely finance na celý měsíc: „*No tak nejtěžší asi bylo (...) rozvrhnout si peníze (...)*“ (A1) nebo „*Rozvrhnout si to tak, aby mi najednou vycházely finance, kterých bylo minimálně.*“ (B1) Tato situace určitě nebyla jednoduchá, obzvlášť pokud mladý dospělý nemá nikoho, kdo by mu v případě nouze pomohl. Většina informantů se však v tomto ohledu měla na koho obrátit: „*Tak protože jsem bydlela s přítelem, který vydělával, tak jsem neměla stres a udělala jsem si na měsíc prázdniny (...)*.“ (E5) nebo „*Peníze mi půjčovala i ségra, která už tehdy bydlela sama (...)*.“ (D7)

Uživit se je název dalšího kódu, který se zabývá tím, jak informanti pohlíží na situaci, kdy se musí žít sami: „*Dneska to není jednoduché si našetřit. Člověk pořád něco musí platit a všechno je tak drahé.*“ (E10) nebo „*(...) chtěl bych vydělat peníze, do něčeho pořádně zainventovat, co by se mi vrátilo.*“ (D12)

Do nelehké finanční situace se dostal každý z našich pěti informantů: „*Peněz bylo vždycky málo, nebylo to úplně super (...)*.“ (E7) nebo „*Takže jsem třeba jednou měla výplatu 5000,- a nájem byl třeba 6000,- (...)* To bylo opravdu na mašlu.“ (A3) či „*Když jsem takové peníze ze začátku neměla, tak to pro mě občas bylo fakt složité.*“ (B5)

Pomocí vedlejších přivýdělků si informanti snažili přilepšit k základnímu příjmu a zlepšit tak svou mnohdy nelehkou finanční situaci: „*(...) jsem byl vděčný za každou práci, pomá-*

hal jsem známému opravovat barák a tak.“ (D3) nebo „ (...) jsem vlastně byla servírka, takže jsem měla dýška, takže když jsem třeba dva dny dělala, tak jsem měla třeba dvě stovky.“ (A3) či „Sem tam jsem měla něco navíc ještě z těch brigád (...).“ (B5)

Tato kategorie poukázala na to, jak nelehká je finanční situace mladých dospělých po odchodu z DD. Souvisí to samozřejmě také se zaměstnáním, které, zvláště ti s nedokončeným vzděláním, nemají ideální. Pracují za nízkou mzdu, která jim mnohdy nepokryje všechny jejich výdaje. Záchranou se tak pro ně stávají partneři nebo někdo z rodiny.

5.1.5 Kategorie zaměstnání

Jak už jsme se zmínili výše, finanční situaci našich respondentů ovlivňuje hlavně jejich zaměstnání, kterému se budeme věnovat v páté kategorii. Bližší charakteristiku této kategorie nám přináší následující tabulka:

Tabulka č. 8: Kategorie č. 5: Zaměstnání

Kódy reprezentující kategorii	Kategorie	Vlastnosti kategorie	Dimenzionalizace vlastností kategorií
Studium	Zaměstnání	Přístup k zaměstnání	Pozitivní - negativní
Sehnat práci		Trvání	Krátkodobé - dlouhodobé
Vlastní podnikání		Dopady	Špatné - dobré
Práce mě baví			
Práce mě nebaví			
Koníčky			

Zdroj: (Vlastní výzkum, 2014-2015)

Studium má obrovský vliv na to, jakou práci člověk vykonává a za jakou finanční odměnu, takže jsme kód pojmenovaný Studium zařadili do kategorie Zaměstnání.

Může se stát, že mladý člověk studium nedokončí. Důvody mohou být různé: „Měl jsem potom jiné starosti, takže jsem školu nechal a šel jsem pracovat, abych se uživil.“ (D6) nebo „ (...) nějakou dobu jsem i studovala na vysoké škole, ale připadalo mi to tam málo

akční.“ (B2) Někteří informanti o pokračování ve studiu uvažují i do budoucna: „*Časem bych si chtěla ještě dodělat toho magistra.*“ (C9)

Z rozhovorů s mladými dospělými také vyplynulo, že pro mnohé z nich nebylo jednoduché si ujasnit, co vůbec chtějí dělat: „*Takže nejtěžší bylo zajistit si takové věci, jako kde budu pracovat, na čem budu pracovat.*“ (B1)

O tom, jak a kde si sehnali práci, se zmínili všichni informanti, např.: „*No a tam jsem si našla zrovna i práci jako servírka.*“ (A3) nebo „*(...) já jsem pracovala ve školce, takže jsem měla samé ranní.*“ (C5) Hovořili i o hledání nového zaměstnání, protože stávající jim z mnoha důvodů nevyhovovalo: „*Dneska jsem byl právě shánět novou práci. A vypadá to slibně.*“ (D3)

Někteří informanti se po mnoha pracovních zkušenostech rozhodli raději pro vlastní podnikání: „*Ted'ka jsem se rozhodla, že bych si chtěla udělat trenérský kurz (...) a otevřít si posilovnu.*“ (A9) nebo „*Dělala tam se mnou ta moje budoucí tchýně a s tou jsme si potom otevřely jako kdyby školu.*“ (B4)

Informanti se dále zmiňovali o vztahu k zaměstnání, někteří o něm hovořili kladně: „*Práce mě baví, je tady docela klid, takže mám čas na kafičko a cigárko. Je tady dobrý kolektiv (...).*“ (E5) nebo „*(...) všude byl kontakt s lidma. Jako mě to bavilo.*“ (B4)

Někteří však o práci mluvili negativně: „*(...) jsem po třech letech zjistila, že mě to tam nebaví, že tam docházelo ke střetu generací.*“ (B4) či „*A teď je to taky na prd. Jedeme dvanáctky, takže je to takové spíš ne fyzicky, ale psychicky náročné.*“ (D3)

Většina respondentů se v rámci rozhovorů zmínila také o svých koníčcích a zálibách. Mnozí z nich by chtěli mít své koníčky i jako zaměstnání: „*Ty auta mě asi baví nejvíc. (...) Chtěl bych teda jezdit a spravovat si ty svoje auta.*“ (D13) Někteří si svůj sen i splnili: „*Protože jsem měla strašně dlouho jeden koníček a tím bylo tancování, tak jsem v tom pokračovala. Začala jsem chodit po základkách a učit děcka ve volných časových aktivitách to tančení.*“ (B4)

Zaměstnání je pro každého z nás velice důležité. Práci výstižně definuje Buchtová a kol. (2002, s. 75): „*Práce zaujímá v životě člověka nezastupitelné postavení. Je důležitou podmínkou jeho důstojné existence, přináší mu nejen materiální prospěch, ale současně mu dává pocit seberealizace a společenské užitečnosti. Vřazuje člověka do řádu sociálních vztahů, uspokojuje jeho potřeby ctižádosti, sebeuplatnění a sebeúcty.*“

5.1.6 Kategorie Rodinné a partnerské vztahy

V rámci šesté kategorie se budeme zabývat rodinnými a partnerskými vztahy, které měly na životy informantů po odchodu z DD zásadní vliv. Tato kategorie má následující strukturu:

Tabulka č. 9: Kategorie č. 6: Rodinné a partnerské vztahy

Kódy reprezentující kategorii	Kategorie/subkategorie	Vlastnosti kategorie/subkategorie	Dimenzionalizace vlastností kategorií
Vztah k rodičům	Rodinné a partnerské vztahy a) rodičovství	Problémovost	Vysoká - nízká
Podpora od rodiny		Trvání	Krátkodobé - dlouhodobé
Vztah vnoučata-prarodiče		Směr	K lepšímu - k horšímu
Partnerství			
Manželství			
Být dobrým rodičem			

Zdroj: (Vlastní výzkum, 2014-2015)

Jak již napovídá název prvního kódu šesté kategorie, budeme se nyní věnovat vztahu k rodičům. Toto téma mnohdy nebylo pro informanty jednoduché, proto jsme vděční, že i přes to byli ochotni se s námi o něm bavit. Někteří mladí dospělí mají ke svým rodičům kladný vztah: „ (...) já s taťkou mám dobrý vztah, nemůžu si stěžovat. Snažil se o nás starat, akorát pak to psychicky nezvládl (...)“ (B6) nebo „No s taťkou jsme se postupně sžili, musím zaklepat, všechno se obrátilo o 360 stupňů.“ (C6) Jiní s rodiči vycházejí o poznání hůř: „Vídám se s nima, ale nějak je nevyhledávám, protože jsou to ožralci.“ (D11) či „Oni sú alkoholicí, takže co mám vykládat, že. (...) Snažím se s nima nestýkat.“ (A5) nebo „ (...) s mamkou teďka chodím po soudech. Tahá po mě výživné.“ (E6)

Podpora rodiny po odchodu z DD některým informantům velice pomohla: „ (...) mám štěstí na hodně dobrou rodinu, takže jsem se oproti jiným děčkám mohla obrátit na někoho z rodiny.“ (B1) nebo: „ (...) tatka má ještě tři sestry, které bydlí tady blízko nás, takže když něco potřebuju, tak za nima můžu dojít.“ (C6)

Ti z informantů, kteří již mají vlastní děti, popisovali vztahy mezi vnoučaty a prarodiči: „Ted' mi vlastně děda hlídá malého, takže super.“ (C6) Mnohdy však ani tyto vztahy nefungují: „Každopádně nechci třeba aby moje děcka viděli. (...) Nikdy na něho nešáhli.“ (A5)

Po zhodnocení výpovědí mladých dospělých můžeme konstatovat, že většině informantů vydržel partnerský vztah, který započal již v DD i po odchodu z něj: „Mám přítelkyni, se kterou jsme spolu chodili ještě v domově.“ (D11) „Já jsem měla přítele, jak jsem byla v domově, ale bylo to těžké (...) Ale na konec jsme to všechno zvládli.“ (C5)

Některé odpovědi vyjadřují, jak pevný vztah k sobě partneři mají. Obzvlášť se toto jednání projevuje u informantů, kterým nefungují vztahy s rodinou: „Tak jen doufám, že spolu zůstaneme a nerozejdeme se. To bych potom neměla už vůbec nikoho.“ (E1)

Manželství u mnohých vyplynulo z dlouholetého vztahu: „No s mým nynějším manželem jsme se znali už hodně dlouho.“ (B8) nebo „Jako ted' už je to můj manžel. A znali jsme se od střední.“ (A4) Z výpovědí informantů, kteří žijí v manželství vyplynulo, že za nejdůležitější považují hlavně oporu a pomoc: „Je na něho úplně 100% spolehnutí, to je taky hodně opora, víš.“ (A7) nebo „Když manžel ted'ka pořád říká, ať zpomalím, ať nedělám tolik věcí najednou.“ (B8)

SUBKATEGORIE a) BÝT DOBRÝM RODIČEM

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že většina informantů, kteří ještě vlastní rodinu nemají, ji v blízké budoucnosti plánují: „Chtěla bych (...) časem založit rodinu.“ (E10) nebo „Ted' v nejbližší budoucnosti plánujeme rodinu.“ (C9) A ti informanti, kteří již vlastní rodinu mají, se jí chtějí i nadále maximálně věnovat: „Ted'ka bych chtěla být s malou na mateřské aspoň 3 roky, protože má 4 měsíce.“ (B9) či „Snažím se prostě, hlavně když už mám ty děcka, tak už nad tím musím jinak přemýšlet.“ (A9) Pomoc s výchovou dětí mají u rodičů: „Vlastně babička ted' hlídá.“ (A5) Nebo se oporou stal manžel: „Ted' když máme malého, tak se o něho krásně stará, vůbec nemám strach mu ho nechat na hlídání.“ (C5) nebo „Je to prostě tak suprový chlap. (...) Postará se o děcka.“ (A7)

5.1.7 Kategorie Pocity po odchodu z Dětského domova

Poslední sedmá kategorie se zabývá pocity, které měli mladí dospělí po odchodu z DD. Bude popisovat jejich vnitřní pochody a prožitky. Nejprve si však předložíme kódy, vlastnosti a dimenze této kategorie:

Tabulka č. 10: Kategorie č. 7: Pocity po odchodu z Dětského domova

Kódy reprezentující kategorii	Kategorie	Vlastnosti kategorie	Dimenzionalizace vlastností kategorií
Svoboda	Pocity po odchodu z Dětského domova	Trvání	Krátkodobé-dlouhodobé
Nejistota		Problémovost	Vysoká-nízká
Na všechno sám			
Změna, nová zkušenost			

Zdroj: (Vlastní výzkum, 2014-2015)

Z rozhovorů s mladými dospělými vyplynulo, že odchod z DD pro ně nebyl ničím traumatizujícím, byli na tuto změnu dlouhodobě připravováni. První kategorie se nazývá svoboda, jelikož někteří z informantů právě tento pocit považovali za nejvítanější: „*Prostě jsem chtěl vypadnout*“ (D5) (...) „*chtěl jsem být svým pánem*“ (D6) nebo „*No tak asi si zvyknout na tu volnost. (...) Na tohle jsem si zvykla velice rychle*“ (E3)

Kategorie nazvaná Nejistota se zabývá strachem informantů z nového a neznámého: „*O některých věcech jsem neměla ani tucha*“ (B1) nebo „*Hodně věcí jsem nevěděla, nevěděla jsem si rady*“ (D2) Tady tato situace byla o to složitější, pokud neměli informanti nikoho, za kým by mohli dojit pro radu: „*Takhle to v tom reálu moc není, že by měl za kým přijít.*“ (B1)

Na všechno sám, takto mladí dospělí mnohdy komentovali svůj pocit po odchodu z DD: „*(...) člověk už je na všechno sám*“ , „*Musíš si už tak nějak všechno sama*“ (B1) Definitivně si museli uvědomit, že jsou skutečně zodpovědní za to, co s nimi bude. A že v mnohých případech nefunguje rodina, která by člověku pomohla: „*Oni jsou všichni stejní. Dělat se jim nechce, jen by ze mě tahali peníze.*“ (E7)

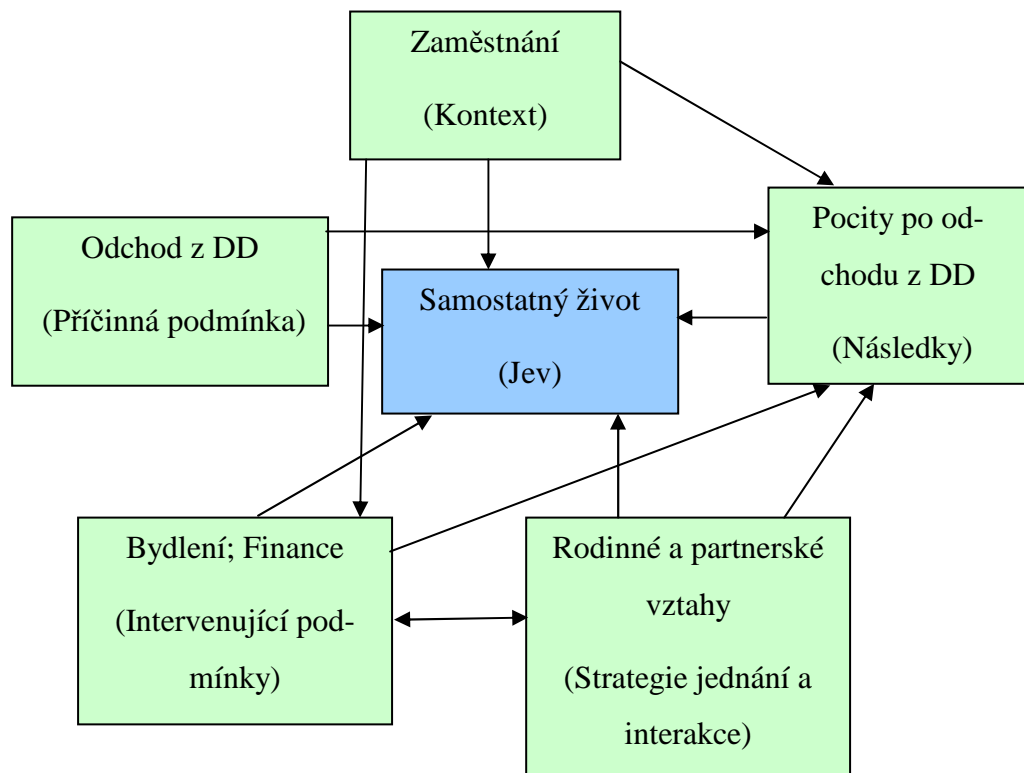
Informanti však také odchod vnímali jako změnu či novou zkušenost: „*A díky tomu jsem si srovnala svoje priority.*“ (A7) nebo „*No nejtěžší asi bylo zvyknout si na úplně jiný režim, jiné lidi, jiný přístup.*“ (B1) Ať už se v DD vychovatelky snaží, co mohou, život „venku“ je vždy odlišný od života v DD: „*Já jsem byla zvyklá na jiný způsob života.*“ (C2)

Mladí dospělí zažívali rozporuplné pocity. Na jedné straně radost z volnosti a osamostatnění se. Možnost rozhodovat sám za sebe. Na straně druhé si dobře uvědomovali, že je již veškeré jednání čistě na nich a tím pádem jsou za ně i zodpovědní. Výstižně to pojmenovala informantka A: „*(...) jak si navaříš, tak máš.*“ (A1)

5.2 Výsledky axiálního kódování

Tato kapitola nás seznámí s výsledky analýzy axiálního kódování. Model zobrazuje vztahy mezi jednotlivými kategoriemi:

Obrázek č. 7: Paradigmatický model axiálního kódování

Zdroj: (Vlastní výzkum, 2014-2015)

Příčinné podmínky- události, případy, dění, které vedou k výskytu nebo vzniku nějakého jevu. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 70) Zásadní změnou, která zapříčinila samostatný život informantů, byl právě odchod z dětského domova.

Jev- ústřední myšlenka, událost, dění, případ, který se zaměřuje na soubor zvládajících, nebo ovládajících jednání nebo interakcí, nebo k němuž má soubor těchto jednání nějaký vztah. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 70) V našem výzkumu se ústřední událostí stal samostatný život, který drží pohromadě ostatní kategorie a subkategorie.

Kontext- konkrétní soubor vlastností, které jevu náleží, to je umístění událostí nebo případů tohoto jevu na dimenzionálních škálách. Kontextem se v našem případě stalo zaměstnání, které má určité vlastnosti. Je zároveň souborem podmínek, za nichž jsou uplatňovány strategie jednání a interakce vedoucí ke zvládnání nebo reagování na určitý jev (Corbinová, Strauss, 1999, s. 74)

Intervenující podmínky- strukturální podmínky související se strategiemi jednání nebo interakce, které jevu náleží. Usnadňují nebo naopak znesnadňují strategie použité v určitém

kontextu. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 70) Intervenující podmínkou jsme nazvali bydlení a finance, jelikož ty ovlivňují kvalitu a samotné zvládnání samostatného života.

Jednání, interakce- strategie vyvinuté ke zvládnání, ovládnání, vykonávání, nebo reagování na jev za určitého souboru percipovaných podmínek. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 70) Těmi-to interakcemi jsou v našem výzkumu rodinné a partnerské vztahy, jelikož na nich záleží, jaký život budou informanti vést, jakým směrem se bude jejich život ubírat.

Následky- následky nebo výsledky jednání. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 70) V našem případě jsou to pocity, které informanti prožívali po odchodu z DD.

5.3 Interpretace zakotvené teorie

V této kapitole se budeme věnovat nově vygenerované teorii, která vznikla z dat získaných při rozhovorech s informanty. Díky tomuto výzkumu máme možnost nahlédnout do života mladých dospělých, kteří nejdéle před pěti lety opustili brány dětského domova, ve kterém strávili část svého života. Získáme zároveň odpovědi na hlavní výzkumnou otázku. Následující text je tedy shrnutím výzkumného šetření.

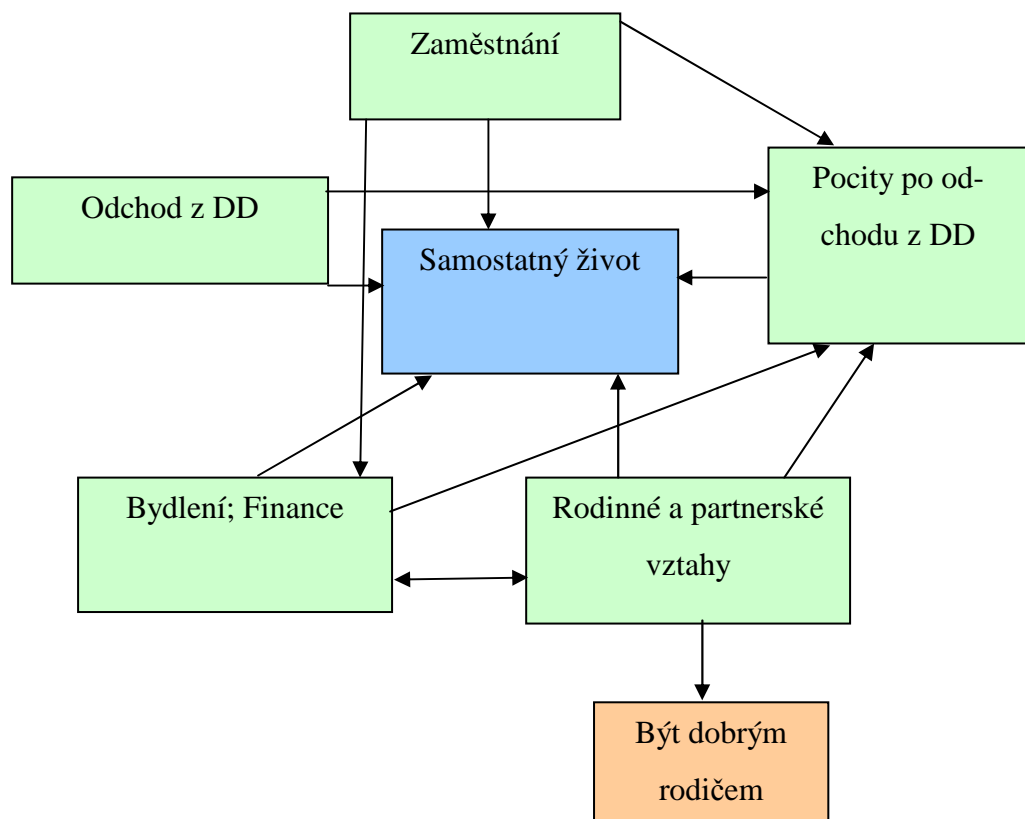
Obrázek č. 8: Schéma nově vygenerované teorie

Legenda schématu:

Modrá barva- centrální kategorie

Zelená barva- kategorie

Oranžová barva- subkategorie

Zdroj: (Vlastní výzkum, 2014-2015)

Za pomocí analyticky podaného příběhu získáme odpovědi na hlavní výzkumnou otázku. Následující text je tedy shrnutím výzkumného šetření.

5.3.1 Shrnutí výsledků výzkumu

Odchod z dětského domova je pro mladé dospělé, kteří zde strávili mnohdy většinu svého života, velkou životní změnou. Jaký bude život mladých dospělých po odchodu z tohoto zařízení záleží na řadě činitelů. Nejdůležitějšími činiteli jsou zejména bydlení, zaměstnání a rodinné a partnerské vztahy. Toto jsou hlavní stavební kameny, které pokud fungují, dá se odchod z DD považovat za zvládnutý.

Mnozí mladí dospělí, kteří se účastnili našeho výzkumu, zmiňovali jako nejobtížnější moment po odchodu z DD začlenění se do společnosti. Mladí dospělí byli zvyklí na úzký okruh lidí, se kterými se setkávali a po odchodu se tento okruh mnohonásobně rozší-

řil. Museli si začít zařizovat osobní záležitosti na úřadech, u doktorů atd. Nelehké bylo zvyknout si na to, že člověk už je opravdu sám za sebe. Nejsou již na blízku vychovatelky, které by pomohly či poradily. Museli se tedy naučit starat sami o sebe. Naši informanti však zmiňovali, že co se týče domácích prací, byli již v DD na tyto úkony připravováni. Nečinilo jim tedy problém vaření, praní či ostatní domácí práce.

Na dětský domov mladí dospělí (dále jen MD) v průběhu výzkumu často a rádi vzpomínali. Cítili se zde jako doma, péče o ně byla až mateřská. „Tety“, jak informanti nazývají vychovatelky, se jim vždy snažily pomoci, nebyly lhostejné k jejich problémům. Mohli se na ně kdykoliv obrátit. Jeden z informantů však DD opustil dříve, než dokončil střední školu. Jak sám uvedl, chtěl být samostatný a nechtěl již nadále poslouchat zákazy a příkazy. To byl ovšem pouze jeden z pěti informantů. Ostatní byli s péčí vychovatelek spokojeni. Ostatně sám informant uvedl, že jednal zkratkovitě a s odstupem času a po zkušenostech které má nyní, by jednal jinak. MD se shodli, že všem bylo po DD smutno. Mnozí zde chtěli i nadále docházet na návštěvu. Ovšem reakce na ně nebyla taková, jakou očekávali. Přijati byli vlažně. Bylo jim dáno najevo, že už zde nepatří. Jako důvod tohoto chování MD vyjádřili změnu vedení DD po jejich odchodu.

Jak už bylo zmíněno výše, bydlení patří mezi nejdůležitější činitele, které po odchodu z DD ovlivňují kvalitu života MD. Tento názor nám také potvrdili naši informanti, kteří bydlení považovali po odchodu za zásadní a mnohdy také za nejtěžší. Všichni MD si bydlení sehnali sami. Někteří bydleli u známých, jiní se nastěhovali k partnerovi a někteří se vrátili bydlet k rodičům.

Jak nám odhalily výsledky výzkumu, finance jsou další problematickou oblastí v životě MD po odchodu z DD. V mnoha případech těžkosti vznikaly v souvislosti se zaměstnáním, které zvláště ti s nedokončeným vzděláním, nemají ideální. Pracují za nízkou mzdou, která jim mnohdy nepokryje všechny jejich výdaje. Vliv na horší finanční situaci má také špatné hospodaření. Tento problém vzniká proto, že MD v DD nemají žádný větší obnos peněz a jakmile po odchodu finance dostanou, nakoupí si vše, o čem dřív jen snili. Už ovšem nedomyslí, kolik financí potřebují na jídlo či nájem. Po odchodu z DD se informanti museli naučit, jak si rozvrhnout finanční obnos tak, aby jim finance, kterých bylo mnohdy minimálně, vycházely po celý měsíc. Nelehkou finanční situaci zažil každý z našich pěti informantů. Nikdo z nich se ovšem neocítl v takové finanční tísní, aby se

z této situace nebyl schopen časem dostat. Vždy pomohl partner, sourozenec či někdo jiný z rodiny.

Jak už jsme se zmínili výše, finanční situaci našich respondentů ovlivňuje hlavně jejich zaměstnání. A zaměstnání ovlivňuje vzdělání, kterého člověk dosáhl. Jeden z informantů má základní vzdělání, střední školu nedokončil, jelikož předčasně odešel z DD. Pracoval u známých, jak sám řekl, kde se dalo. Nyní pracuje jako dělník a výše finanční odměny je pro něj mnohdy nedostačující. Tři z pěti respondentů mají středoškolské vzdělání, jedna informantka má vysokoškolské vzdělání. Tři z pěti informantek jsou nyní na mateřské dovolené.

O tom jak a kde si sehnali práci, se zmínili všichni MD. Mnohdy dělali za minimální mzdu, jen aby měli na platby. K práci si brali i brigády, aby svou finanční situaci zlepšili. Dvě informantky začaly podnikat, jak samy řekly, aby byly svými pány. Někteří respondenti jsou se svou prací spokojeni. Jiní uvažují o změně, zvláště kvůli financím. MD se v průběhu rozhovorů zmiňovali také o svých zálibách a koníčcích, kterým by se mnozí z nich chtěli věnovat na plno i jako zaměstnání. Zatím se tento sen splnil pouze jedné informantce.

Rodinné a partnerské vztahy mají na život MD zásadní vliv. Rodina by měla člověku pomoci a podpořit ho, když to potřebuje. A po odchodu z DD tuto podporu mladý člověk potřebuje opravdu intenzivně. Tři z pěti informantů se svou biologickou rodinou nekomunikují. Snaží se jí vyhýbat. Na vině je alkohol a zneužívání financí informantů. Snaží se, aby se rodiče nestýkali ani s vnoučaty. Nic by jim teď prarodiče nedali. Snad až v dospělosti se pro děti stanou příkladem, který není následováníhodný. Dva informanti se svou rodinou vychází velmi dobře. Mají dle svých slov vždy dveře otevřené. Jedna informantka bydlí se svým otcem. Dobrou rodinu považují za štěstí.

Partnerský vztah většiny informantů vydržel i po odchodu z DD. Tři informantky jsou již vdané a bydlí s manžely. Jedna informantka bydlí se svým přítelem. Jeden informant se svou přítelkyní zatím nebydlí, ovšem toto bydlení po změně zaměstnání plánují. Naučit se fungovat v jedné domácnosti podle mnohých informantů nebylo jednoduché. Každý byl dle jejich slov zvyklý na něco jiného. Chvilí trvalo, než se sžili. Důležitý byl respekt a tolerance.

Rodičovství je pro ty respondenty, kteří už vlastní děti mají zásadní. Snaží se být pro své děti vzorem a nedělat chyby, kterých se dopustili jejich rodiče. Rodičovství považují za velkou zodpovědnost. Pomoc s výchovou mají ze strany manžela, jeho rodičů či u svých vlastních rodičů. Proto si mohou dovolit věnovat se sami sobě, svým zálibám.

Ti, kteří své vlastní děti nemají, je v blízké budoucnosti plánují. Ovšem ze zodpovědnosti o ně, pociťují obavy.

Z rozhovorů s mladými dospělými vyplynulo, že odchod z DD pro ně nebyl ničím traumatizujícím, byli na tuto změnu dlouhodobě připravováni. A v mnoha ohledech se na tento krok i těšili. Čekala je svoboda a nezávislost. Tento pocit však záhy po odchodu z DD vystřídala nejistota a strach, jak to vše zvládnou. Co s nimi bude. Pro všechny to byla obrovská změna, na kterou se dopředu nelze připravit.

Kvůli velikosti zkoumaného vzorku nelze výsledky výzkumu přenést na celou populaci, potažmo na všechny mladé dospělé opouštějící dětské domovy. Zjištění však mohou nastínit problémy, které jsou pro mladé dospělé po odchodu z dětského domova zásadní.

5.3.2 Doporučení pro praxi

V předchozí kapitole jsme se seznámili se získanými daty. Aby však byl přínos této práce pro praxi co největší, budeme se v následující kapitole věnovat doporučení, které bychom považovali za vhodné pro použití v praxi. Většina doporučení pro praxi se vztahuje k práci s dětmi během pobytu v DD, jelikož je třeba děti předem připravovat na změnu, která po odchodu z DD nastane.

Z rozhovorů s mladými dospělými, kteří část svého života prožili v DD vyplývá, že většina z nich se potýkala s nepříznivou finanční situací. Na vině bylo mimo jiné i špatné hospodaření s financemi. Proto pokládáme za vhodné, dávat dětem již v průběhu pobytu v DD určitou finanční hotovost. Aby se učily spořivosti a rozvrhnutí si finančního obnosu. Mohou například dostat i odpovědnost za denní či týdenní nákupy pro celou skupinu. Tím si alespoň částečně osvojí hospodaření s financemi a zjistí hodnotu peněz.

Někteří z informantů by byli rádi, kdyby jim před odchodem z DD někdo, kdo už daný DD opustil, povykládal o tom, s čím se musel potýkat, co pro něj bylo nejtěžší, co mu samostatný život usnadňovalo. Proto bychom další doporučení pro praxi směřovali tímto

směrem. Navrhujeme pořádat besedy s mladými dospělými, kteří navštěvovali daný DD. Děti, které zde pobývají, tyto mladé dospělé znají, v DD je potkávaly, takže k nim mají určitý vztah, nejsou pro ně cizí. Tím pádem by neměly ostych a neměly by pocít, že je dospělí „zase přišli vychovávat a poučovat.“

Mladí dospělí také často skloňovali slova pomoc, podpora. V DD, ze kterého odešli, již pro ně zdejší zaměstnanci nemají čas ani energii. Mají další děti, kterým se musí věnovat. Ale MD, pokud nefunguje rodina a nemají přítele, se ocitají sami ve světě, který neznají. Proto bychom doporučovali, aby při odchodu z DD dostávali MD kontakty na organizace, na které se mohou obrátit. Kde jsou pracovníci, kteří je budou provázet a usnadní jim alespoň na začátku život. Tuto pomoc by mohly provádět ambulantní, nebo terénní sociální služby. Tito MD potřebují místo, kam mohou přijít a dostane se jim rady a zastání. Toto je práce pro neziskové organizace. Při odchodu z DD by jim tato možnost měla být nabídnuta.

Mnozí mladí dospělí spatřovali problém také ve volbě zaměstnání. Nebyli si jisti, co přesně by chtěli dělat, čím by se chtěli živit. Proto bychom považovali za vhodné, již v průběhu pobytu v DD zařídit dětem brigády. Zde by se děti naučily režimu, zodpovědnosti za vlastní práci a v neposlední řadě děti zjistí, jak fungují vztahy na pracovišti. Vydělané peníze by v dětech posílily schopnost vnímat hodnotu peněz. Možnost výdělků by se stala pro děti motivací.

Na závěr přinášíme ještě jedno doporučení. Je směřováno k osobám, které mají vůči dětem, opouštějící DD předsudky. Je třeba brát tyto mladé dospělé se zřetelem. Spousta věcí je pro ně nová. V mnoha ohledech se chovají odlišně, jelikož jim pro nás samozřejmě zvyklosti být vlastní nemusí. Dejme jim šanci a neodsuzujme je. Pomozme jim v tomto důležitém mezníku jejich života.

ZÁVĚR

„Vylétnout z hnízda“, opustit domov a odstěhovat se. Tato životní změna jednoho dne čeká všechny mladé lidi. Většinou je však tato změna plánovaná, je to rozhodnutí mladého člověka, který k této změně a k tomuto rozhodnutí dozrál. Mladý člověk odchází z rodiny do nového domova, který si vybudoval. Ale pořád má otevřená zadní vrátka, vždycky ví, že se má kam vrátit. Kdyby se cokoliv nezdařilo, může se mladý člověk kdykoliv vrátit zpátky domů.

O takovou jistotu jsou však mladí dospělí, kteří opouštějí brány dětských domovů ochuzeni. Jsou doslova ze dne na den, většinou po dokončení studia, nuceni opustit „svůj domov“, ve kterém mnohdy strávili většinu svého života. Mají zde své kamarády a „tety“. Na takovou změnu nejsou psychicky připraveni, potýkají se z úzkostí, strachem a nejistotou. Z jistoty, kterou jim dětský domov nabízel, skočí rovnýma nohama do složitého světa, ve kterém se musí zorientovat ve spoustě zákonů, povinností a předpisů. Někteří mladí dospělí mají podporu v sourozenci, partnerovi či v někom z rodiny. Tato situace je pro ně štěstím. Ovšem jsou i tací, kteří se ocitnou úplně sami. Mají sice možnost využít služeb neziskových organizací, bydlet v Domě na půl cesty, ale mladý dospělý stále hledá někoho, pevný bod, o který by se mohl opřít.

Tuto diplomovou práci jsme věnovali tématu odchodu mladých dospělých z dětského domova, jelikož navštívujeme určitý dětský domov ve Zlínském kraji. S těmito dětmi jsme mnohdy v kontaktu i po ukončení ústavní péče. Víme, s jakou nelehkou situací se tito mladí dospělí musí vyrovnat. Ovšem tyto naše poznatky byly pouze na praktické úrovni. Proto jsme chtěli pomocí diplomové práce toto téma poznat i z teoretické stránky a seznámit se s již zpracovanými daty. Nejprve jsme se tedy věnovali studiu odborné literatury zaměřené na toto téma, abychom vhlédli do této problematiky.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. První kapitola teoretické části se věnuje náhradní rodinné a ústavní péči o děti a mládež, legislativní úpravě náhradní rodinné péče. Zabývá se také současnými trendy v náhradní rodinné péči. Druhá kapitola je zaměřena na náhradní ústavní péči, legislativní úpravu náhradní ústavní péče, zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. V neposlední řadě se také věnujeme současnému stavu ústavní péče v ČR v číslech. Třetí kapitola pojednává o tématu dětských domovů, důvodech k umístění do dětských domovů, vlivu ústavní výchovy na jedince. Dá-

le také pojednává o odchodu z těchto zařízení a o problémech s tím spojených. Věnujeme se také pomáhajícím projektům, kterých mohou mladí dospělí využít při odchodu z dětských domovů.

Praktická část je realizována za pomoci pěti polostrukturovaných rozhovorů s mladými dospělými, kteří část svého života prožili v dětském domově. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit názory mladých dospělých, kteří prožili část svého dětství v ústavní péči jednoho z dětských domovů na území Zlínského kraje na život po odchodu z tohoto zařízení.

Získané poznatky jsou za pomoci zakotvené teorie, která se skládá z otevřeného, axiálního a selektivního kódování analyzovány. Tímto způsobem vznikla nově vygenerovaná teorie, která má oporu pouze v získaných datech z provedených rozhovorů. A seznamuje nás s názory mladých dospělých na samostatný život po odchodu z dětského domova.

Doufáme, že se takto získaná data stanou zdrojem poznání. Snad se nad doporučeními pro praxi zamyslí lidé, kteří s dětmi v dětských domovech pracují a mohou jejich budoucí život poznamenat minulostí ovlivnit.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ARCHEROVÁ, Caroline, 2001. *Dítě v náhradní rodině*. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-578-4.
- [2] BARVÍKOVÁ, Jana, PALONCYOVÁ, Jana, 2012. *Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc- umístování dětí, podmínky péče o děti, financování provozu*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. ISBN: 978-80-7416-100-1. Dostupné také z: <http://praha.vupsv.cz/>
- [3] BITTNER, Petr a kol. , 2005. *Děti z ústavů! Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*. Boskovice: Artron. ISBN: 978-80-903473-4-2
Dostupné také z: <http://pravonadetstvi.cz/dokumenty>
- [4] BUBLEOVÁ, Věduna a kol., 2011. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN: 978-80-87455-01-2. Dostupné také z: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/zakladni_info_o_nrp.pdf
- [5] BUCHTOVÁ, Božena a kol., 2002. *Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada. ISBN: 80-247-9006-8.
- [6] CONWAYOVÁ, Helen, 2007. *Domácí násilí*. Praha: Albatros. ISBN: 978-80-00-01550-7.
- [7] DUNOVSKÝ, Jiří, 1986. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum. ISBN: 08-040-86.
- [8] DISMAN, Miloslav, 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum. ISBN: 80-7006-822-9.
- [9] FOLDA, Jan, MATOUŠEK, Oldřich a kol. , 2009. *Systém náhradní rodinné péče o mladistvé a následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice: situační analýza*. Praha: Sdružení SOS vesniček. ISBN: 978-80-254-2683-8. Dostupné také z :
<http://www.sos-vesnicky.cz/res/data/002/000503.pdf>
- [10] HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál. ISBN: 80-7367-040-2.

- [11] KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra a kol. , 2001. *Člověk- prostředí- výchova*. Brno: Paido. ISBN: 80-7315-004-2
- [12] LANGMEIER, Jozef, MATĚJČEK, Zdeněk, 1974. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum. ISBN: 08-049-74
- [13] MARTÍNEK, Zdeněk, 2009. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada. ISBN: 978-80-247-2310-5
- [14] MATĚJČEK, Zdeněk, 1999. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-304-8.
- [15] MATOUŠEK, Oldřich, 1999. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN: 80-85850-76-1 35.
- [16] MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN: 80-247-1362-4.
- [17] PRŮCHA, J. , MAREŠ, E. WALTEROVÁ, 2003. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.
- [18] ROGGE, Jan-Uwe, 1999. *Dětské strachy a úzkosti*. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-237-8.
- [19] SICLAIR, Ian, GIBBS, Ian, 1998. *Children's Home: A study in Diversity*. West Sussex: Wiley. ISBN: 978-0-471-98456-6.
- [20] SCHOOLEROVÁ, Jayne, 2002. *Adopce vztah založený na slibu*. Praha: Návrat domů. ISBN: 80-7255-06-7.
- [21] STRAUSS, Antlem, CORBINOVÁ, Juliet, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení podané ruce. ISBN: 80-85834-60-X.
- [22] ŠKOVIERA, Albín, 2007. *Trendy náhradnej výchovy*. Bratislava: Petrus. ISBN: 978-80-89233-32-8
- [23] ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára a kol. ,2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-313-0
- [24] VOJTÍŠEK, Petr, 2012. *Výzkumné metody*. Praha: Vyšší odborná škola sociálně právní. ISBN: 978-80-905109-3-7. Dostupné také z:

http://skoly.praha.eu/files/=84121/Skripta+++V%C3%BDzkumn%C3%A9_mety.pdf

- [25] VRÁNOVÁ, Lucie, 2011. *Sociálně-právní analýzy přechodné pěstounské péče v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN: 978-80-87455-09-8 Dostupné také z:

http://www.adopce.com/_files/adopceec6f99afd4951dc7bb6bc725e8cc22af/stredisko-nahradni-rodinne-pece-socialne-pravni-analyza-prechodne-pestounskepece.pdf

- [26] VYMĚTAL, Jan , 2004. *Obecná psychoterapie*. Praha: Grada.

ISBN: 80-247-0723-3.

- [27] VÝROST, Jozef, SLAMĚNÍK, Ivan, 1998. *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-269-6.

Zákony:

- [1] ČESKO, Zákon č. 2/1991 Sb., listina základních práv a svobod
- [2] ČESKO, Zákon č. 104/1991 Sb., úmluva o právech dítěte
- [3] ČESKO, Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- [4] ČESKO, Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních
- [5] ČESKO, Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
- [6] ČESKO, Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně- právní ochraně dětí
- [7] ČESKO, Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Internetové zdroje:

- [1] ČESKÁ TELEVIZE. *Prarodiče, kteří jsou pěstouny svých vnoučat, mohou přijít o příspěvky*. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/163231-prarodi-ce-kteri-jsou-pestouny-svych-vnoucat-mohou-prijit-o-prispevky/>[online]©1996-2015
- [2] DEJME DĚTEM ŠANCI. *Projekt Pomoz mi do života*. Dostupné z: <http://www.dejmedetemsanci.cz/1/pomoz-mi-do-zivota/58/o-projektu.html/>[online]©2011
- [3] E-PRAVO. *Ochranná výchova*. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/ochranna-vychova-7684.html> [online]. ©1999-2014
- [4] EVROPSKÝ SOCIÁLNÍ FOND. *Využití zkušeností z Velké Británie při rozvoji vzdělávání v oblasti náhradní rodinné péče a práce s ohroženou rodinou*. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/projekty/vyuziti-zkusenosti-z-velke-britanie-pri-rozvoji-vzdelavani-v> [online]. ©2008
- [5] HLEDÁME RODIČE. *Poručník – Poručnictví (Poručenství)*. Dostupné z: <http://www.hledamerodice.cz/porucnik-porucnictvi-porucenstvi-s-21.html>[online]©2012
- [6] MSMT. *Statistika dětí v institucionální výchově*. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/statistika-poctu-deti-umistenych-v-zarizenich-ochranne-a> [online]. ©2013-2014
- [7] MPSV. *Akční plán k naplnění národní strategie ochrany práv dětí*. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14308> [online]. ©2014
- [8] MPSV. *Metodické doporučení k sociální práci s ohroženou rodinou*. Dostupné z: http://www.svp-km.cz/soubory/metodicke_doporuceni_mpsv_c-9.pdf/[online]. ©2014
- [9] NADACE JANA PIVEČKY. *Projekt Atd...pro dětské domovy*. Dostupné z: http://www.pivecka.cz/?page_id=172/[online]©2014

- [10] NADAČNÍ FOND LIVIE A VÁCLAVA KLAUSOVÝCH. *Projekt startovné do života*. Dostupné z: <http://ddzemedeti.cz/projekt-startovne-do-zivota/>[online]©2011-2012
- [11] NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. *Středisko výchovné péče*. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/ramps/svp> [online]. ©2011- 2015
- [12] OBČANSKÉ SDRUŽENÍ POD KŘÍDLY. *Projekt Pod křídly*. Dostupné z: <http://www.podkridly.cz/o-nas/projekt-pod-kridly/>[online]©2014
- [13] PEDAGOGICKÉ. INFO. *Transformace institucionální výchovy*. Dostupné z: <http://www.pedagogicke.info/2009/09/transformace-institucionalni-vychovy.html>[online]©2009
- [14] PRŮVODCE SVĚTEM DĚTÍ V DĚTSKÝCH DOMOVECH.
Seminář k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti. Dostupné z: http://www.spoludetem.cz/_files/spoludetemb1d856bb9b4fcfd4bbdba093e447d33aa_seminar-k-transformaci-a-sjednoceni-systemu-pece-o-ohrozene-deti.pdf [online]. ©2010
- [15] PTÁČEK, Radek. *Děti na cestě. Vliv náhradních forem péče na vývoj dětí a život dospělých*. Dostupné z: http://www.hledamerodice.cz/download/Odborna_studie_o_vyvoji_deti_v_NP_strucny_souhrn.pdf[online]. ©2014
- [16] PTÁČEK, Radek. *Vliv náhradních forem péče na vývoj a život dítěte*.
Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13159/vliv_nahrad.pdf[online]. ©2014
- [17] SOCIÁLNÍ PRÁCE. *Diagnostický ústav*. Dostupné z: <http://m.socialni-prace.webnode.cz/diagnosticky-ustav/>[online]. ©2008
- [18] SOCIÁLNÍ PRÁCE. *Reforma systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti*. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=2&clanek=411> [online]. ©2014

- [19] SOCIÁLNÍ PRÁCE. *Systém školských zařízení pro výkon ústavní výchovy*. Dostupné z: <http://socialni-prace.webnode.cz/system-skolskych-zarizeni-pro-vykon-ustavni-vychovy/>[online]. ©2008
- [20] SOCIÁLNÍ PRÁCE. *Výchovný ústav*. Dostupné z: <http://socialni-prace.webnode.cz/vychovny-ustav/>[online]. ©2008
- [21] STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Náhradní výchova*. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/nahradni_vychova/ [online]. ©2009
- [22] UČITELSKÉ NOVINY. *Transformace institucionální výchovy*. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=2041> [online]. ©2010-2013
- [23] ÚZIS ČR. *Činnost kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let a dalších zařízení pro děti 2012*. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/category/tematicke-rady/zdravotnicka-zarizeni/kojenecke-ustavy-detske-domovy-dalsi-zarizeni-pro-deti/>[online]. ©2010-2013
- [24] VÝZKUMY KNIHOVNA. *Učebnice - metody sběru dat*. Dostupné z: <http://vyzkumy.knihovna.cz/ucebnice/metody-sberu-dat>
- [25] WIESNEROVÁ, Ema. *Co chtějí děti v pěstounské péči? Neptáme se jich*. Dostupné z : <http://www.veda.muni.cz/tema/4044-co-chteji-deti-v-pestounske-peci-neptame-se-jich#.VHwps9KG-kU/>[online]. ©2013

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

DD	Dětský domov
Atd.	A tak dále
Např.	Na příklad
MD	Mladí dospělí

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Schéma náhradní rodinné péče

Obrázek č. 2: Vývoj počtu dětí v ústavech a pěstounské péči v ČR

Obrázek č. 3: Výskyt kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let v ČR v roce
2012

Obrázek č. 4: Počet dětí svěřených do pěstounské péče

Obrázek č. 5: Znázornění „nabalování“ jednotlivých informantů technikou sněhové koule.

Obrázek č. 6: Paradigmatický model

Obrázek č. 7: Paradigmatický model axiálního kódování

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Formy ústavní péče a počty dětí v nich umístěných

Tabulka č. 2: Plán výzkumu

Tabulka č. 3: Sociodemografické charakteristiky informantů

Tabulka č. 4: Kategorie č. 1: Samostatný život

Tabulka č. 5: Kategorie č. 2: Odchod z dětského domova

Tabulka č. 6: Kategorie č. 3: Bydlení

Tabulka č. 7: Kategorie č. 4: Finance

Tabulka č. 8: Kategorie č. 5: Zaměstnání

Tabulka č. 9: Kategorie č. 6: Rodinné a partnerské vztahy

Tabulka č. 10: Kategorie č. 7: Pocity po odchodu z Dětského domova

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Vývoj počtu dětí přijatých a propuštěných do kojeneckých ústavů a dětských domovů do tří let

Graf č. 2: Vývoj struktury dětí propuštěných z kojeneckých ústavů a dětských domovů pro děti do tří let, dle umístění

Graf č. 3: Důvody umístění dítěte do dětského domova

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Kostra rozhovoru

Příloha PII: Ukázka zakódovaného rozhovoru

PŘÍLOHA P I: KOSTRA ROZHOVORU

Sociodemografické charakteristiky respondenta

Pohlaví:

Věk:

Rodinný stav:

Počet dětí:

Vzdělání:

Zaměstnání:

Délka pobytu v DD:

Doba od ukončení pobytu v DD:

Otázky pro rozhovor

1. Co pro Vás při přechodu do přirozeného sociálního prostředí (po odchodu z DD) bylo nejtěžší a co naopak nejsnazší?

- Jak jste měl(a) po odchodu z DD zabezpečeno bydlení?
- Jak jste zvládal(a) hospodaření s finančními prostředky?
- Jak fungovaly Vaše rodinné a partnerské vztahy (v přirozeném sociálním prostředí) ?

2. Jaké jsou Vaše představy a plány o budoucím životě?

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA ZAKÓDOVANÉHO ROZHOVORU

Náš rozhovor je anonymní, bude použit pro účely diplomové práce.
Před začátkem rozhovoru se zeptám, jestli s rozhovorem souhlasíš?
Ano.

Co pro tebe bylo po odchodu z DD nejtěžší?

37 No nejtěžší asi bylo zvyknout si na úplně jiný režim, jiné lidi, jiný přístup. Protože tady ti určili částečně nějaká pravidla v hodně věcech. Jsou tady vlastně tety. Takže když člověk měl nějaký problém vždycky měl za kým přijít. Takhle v tom realu to moc není, že by měl za kým přijít. Když já můžu říct, že mám štěstí na hodně dobrou rodinu, takže jsem se oproti jiným děvkám mohla obrátit na někoho z rodiny. V tom to bylo dobré. Takže nejtěžší bylo zajistit si takové věci jako kde budu pracovat, na čem budu pracovat. Rozvrhnout si to tak, aby mi najednou vycházely finance, kterých bylo minimálně. To bylo asi to úplně nejtěžší. Začlení se do toho a zjistit si co a jak, co všechno si mám zařídít. O některých věcech jsem neměla ani tuhu. Ale že by pro mě bylo něco traumatizující, tak to ne. Bylo mi jako trochu smutno po domově, protože tady byly fajn vychovatelky, tak jsem si říkala, že kdybych tady i po odchodu chodila častěji, že by to bylo fajn. Ale když se tady člověk vrátil, tak někteří jako tak nějak nereagovali, to bylo takové zvláštní. Ale to asi záleželo na tom, že se v tu dobu zrovna ten domov měnil, měnili se zaměstnanci, takže to bylo takové složité. Říkám, tady toto mi přišlo takové nejtěžší, ale že bych z toho měla vyloženě trauma... Ta realita toho člověka podle mě, pokud je alespoň trochu schopný a pokud má někoho, kdo je mu ochotný pomoci, tak se to dá zvládnout. Člověk musí chtít sám, je to tak nějak na něm. 10 5 5 44 99 48 49 2

32 Co ti naopak po odchodu z DD nedělalo problém?

4 Asi mi nedělala problém komunikace, prostě vykomunikovat si nějaké různé věci. To si myslím, že mi nedělalo problém. Asi jsi si všimla, že upovídáná jsem dost, takže někam přijít a říct, co chceš mi problém nedělalo. Dokonce jsem nějakou dobu byla i v Anglii a tam jsem si všechno zařizovala sama. 81

Jak jsi se tam dostala a co jsi tam dělala?

No angličtina mě vždycky bavila, dokonce jsem si udělala jazykovku a nějakou dobu jsem i studovala na vysoké škole, ale připadalo mi to tam málo akční. Chtěla jsem se učit jazyk a ne dějiny Anglie a Shakespeara. Ale do té Anglie jsem se dostala, protože jsem vyhrála takovou soutěž, ve které se mělo anglicky napsat, proč bych tam chtěla jet a proč by měli vybrat zrovna mě. Měla jsem tam být tři týdny, ale protože jsem si rozuměla s tou paní, u které jsem bydlela, tak jsem si ten pobyt prodloužila a chtěla jsem tam i zůstat. Ale pak se mi ozval můj budoucí manžel, že mu chybím a že ať se vrátím. Tak jsem si řekla, že pojedu, ale že pak přijedu zpátky. No a tak se to nějak vyvrtilo, že už jsem se tam nevrátila. 23 60 26

A měla jsi po odchodu z DD nějak zajištěné bydlení?

38 No bydlení, to byla moje záchraňa, protože nám tady jedna paní, no teď už je to moje tchýně. Nabídla nám, že můžeme bydlet u ní. Tehdy se vlastně domov stěhoval, takže už tehdy nám nabídla, že u ní můžeme bydlet, ať máme klid na učení. My jsme tam zprvu bydlely i s kamarádkou, ale té se tam potom nějak přestalo líbit, takže jsem tam potom zůstala bydlet sama. Takže moje záchraňa byla to, že jsem nemusela řešit žádné bydlení, šla jsem rovnou bydlet k téhle paní. Věděla jsem, že můžu zůstat na škole a být v klidu. A dobré pro mě bylo 27

taky to, že mi vyšla vstříc i co se týká pronájmu. Že když jsem prostě 2 měsíce neměla na nájem, tak jsem jí peníze dala až za dva měsíce. To pro mě taky byla strašná úleva. Chtěla po mě taky úplně minimální částku za nájem, za to bych si nepronajala ani garsonku. To bylo super. Já jsem se jí to snažila potom různě vynahrudit. To bylo pro mě strašně důležité, že jsem měla kde bydlet a tak.

24 A co práce, kde jsi pracovala?

No protože jsem měla strašně dlouho jeden koníček a tím bylo tancování, tak jsem v tom pokračovala. Začala jsem chodit po záležitostech a učit děcka ve volných časových aktivitách jako kdyby to tančení. Pak jsem dostala nabídku ve Valmczu na základní umělecké škole. Sice jenom na poloviční úvazek, až po nějaké době, ze začátku to řešili formou dohod a tak. Takže jsem musela pořádně mít ještě nějakou brigádu a tak. Ze začátku jsem musela mít rozjeté třeba čtyři nějaké dohody, protože to takhle většinou chtěli, neměla jsem praxi, takže mě třeba někde vůbec nechtěli vzít a tak to bylo složité. Ale co se kde naskytlo, tak jsem se snažila brát. Pak mi teda v té Zušce dali plný úvazek, což teda bylo super. Ale nezdřela jsem se tam moc dlouho, protože jsem po třech letech zjistila, že mě to tam moc nebaví, že tam docházelo ke střetu generací. Dělal tam spousta starších lidí a já jsem jim říkala, že jdou některé věci udělat jinak, líp. Dělal tam se mnou ta moje budoucí tehyně a s tou jsme si potom otevřely jako kdyby školu. Musím zaklepat, zatím to funguje a ještě jsem potom začala dělat v reklamní agentuře, tam jsem taky dostala práci na částečný úvazek, takže jsem měla dvě práce. To bylo teda docela náročné. Vlastně od rána do večera jsem byla v práci. Do odpoledne jsem byla v jedné práci a po večerech jsem dělala tu druhou. Já jsem si potom na to tak nějak zvykla, protože všude byl kontakt s lidma. Jako mě to bavilo. V každé práci jsem dělala trochu něco jiného. Tam s dětma, které dávají taky úplně jinou energii a člověka to tak nějak nabije a člověk tam má jiné povinnosti. A zase druhá práce měla hodně společného s kreativitou a byla jsem zase v kontaktu s jinýma lidma. Dělal jsem věci o kterých jsem dřív neměla ani páru, takže jsem za to byla vděčná. Naučila jsem se jiné věci, které bych se třeba jinak nenaučila.

25 Jak jsi teda zvládala hospodaření s finančními prostředky?

No já jsem ze začátku dostávala dva, tři tisíce na těch úvazcích a to hrubého, takže jsem si musela platit mobil, jídlo a tak, takže jsem si říkala ty bláho, co budu dělat. Když jsem si to spočítala na těch brigádách, jak mi všude odečetli nějaké ty daně a já nevím co ještě, tak jsem stěží nashírala nějakou tu sedmičku, osmičku. To jsem jako byla hodně šťastná. Byl to pro mě komfort. Když jsem takové peníze ze začátku neměla, tak to pro mě občas bylo fakt složité. No a když jsem potom dostala úvazek na té Zušce, tak to už pro mě bylo lepší. Přidali mi tam za osobní ohodnocení. Nevím, jestli viděli snahu, nebo tak. Takže potom jsem se dostala na nějakou desítku, nebylo to teda ještě úplně nejlepší, ale dalo se to. S tou desátkou už jsem teda dokázala normálně fungovat. Sem tam jsem měla něco navíc ještě z těch brigád, ale pak už mi to nechťli dávat, protože hráli studenty, hlavně v létě.

26 Jak fungovaly rodinné vztahy?

Jako jo, já s tatínkou mám dobrý vztah, nemůžu si stěžovat. Snažil se o nás starat, akorát pak to psychicky nezvládl, v tom období, kdy jsme byly vlastně tady. Ale teď se z toho vlastně dostal, takže v pohodě. Já musím zaklepat, protože my máme látki dobrou rodinu. Máme spoustu jako tot, vždycky když přijdem, tak máme otevřené dveře. Na začátku si třeba vyčítali, že si nás nevzáli k sobě, ale myslím si, že nám tu bylo dobře a nic nám nechybělo. Mě se tu třeba líbilo, fungovaly tady nějaká pravidla. Bylo to teda něco jiného, než v rodině, že člověk nedocházejí nějaké věci, které jsou v rodině normální. Byly tady určitě nějaké rozdíly, ale já si nestěžuju. Ze začátku jsem se sice chtěla vrátit domů, přišla jsem tady někdy na začátku 5. třídy, pořádně počítala z tím, že se tam brzo vrátíme, měla jsem tam kamarády a tak, ale pak jsem to brala, jak to bylo. Potom jsem pochopila, že by to stejně k ničemu nevedlo, protože on byl epileptik a já jsem to pak přestala zvládat. Asi ten rok a půl

jsem o tom pořád polemizovala, ale že by to bylo něco takového, že bych třeba začala utíkat, tak to ne.

44 *A co po odchodu z domova, neuvažovala jsi, že se vrátíš k tatkově?* 45

Přemýšlela jsem, že bych se tam vrátila, ale tím, že tady byla prostě ta práce, pořád něco, tak jsem nad tím potom už vůbec neuvažovala. Měla jsem tady spoustu kamarádů a známých, 46 takže jsem ani neměla důvod se vracet. Úplně jsem to vypustila, vůbec jsem nad tím 47 neuvažovala. Říkala jsem si, že pokud se tam mám vrátit, tak se to prostě nějak stane. Nebudu to řešit, nebudu si s tím dělat hlavu. Jak to má být, tak to bude. No a nakonec je to úplně naopak. Sestra tam nechtěla být a je tam a já tam nejsem. Nebylo to tak, že by mi sestra řekla, že tam nemůžu bydlet, prostě to tak samo vyplynulo. Nebo když to začala sestra zoravovat, ptala se mě, jestli můžu. Ale já to tak neberu, že půlka je moje. Prostě bydlíš tam ty, já mám byt tady a je to. 49

50 *Jak fungovaly tvoje partnerské vztahy?*

No s mým nynějším manželem jsem se znali už hodně dlouho. Já jsem o tom nikdy ani neuvažovala, že by se stal někdy mým manželem. Takže to je právě od paní, u které jsem po odchodu z domova začala bydlet, tak její syn. Když jsem tam několik let bydlela, tak mě nikdy nenapadlo, že by jsme jako někdy mohli být spolu. U mě to naopak fungovalo tak, co je v domě, není pro mě. Já ani nevím, jak se to potom vyvinulo, že jsme spolu začali chodit. Pořád jsme si povídali a nějak se tak jako poznávali, až se z toho vyvinul vztah. 52

A jaké jsou tvé plány do budoucna?

No já jsem dřív hodně plánovala a postupně jsem zjistila, že to u mě nějak nefunguje, že se to vždycky vyvrhí úplně jinak. Moje veškeré plány tak nějak odsouvám a říkám, co má přijít, tak to přijde. Teďka bych chtěla být s malou na mateřské aspoň 3 roky, protože má 4 měsíce. 53 Když jsem se pro ni rozhodla, tak ať si ji aspoň užiju. A potom bych se chtěla vrátit zpátky do té školy, pokud bude ještě fungovat. A do toho bych chtěla ještě stihnout tu agenturu, jestli to půjde, jestli bude čas. Když manžel teďka pořád říká, ať zpomalím, ať nedělám tolik věcí najednou. Ať se rozhodnu jenom pro jednu práci. 54 Na druhou stranu já nevím, ne že bych byla workholik, ale bavilo mě mít i tu školu i změnu prostředí v té agentuře. Ale kdyby se časem naskytla i jiná práce, tak bych se tomu nebránila. Něco, co by mě zaujalo. Mě je v podstatě jedno, jakou práci bych dělala, ale musela by mě bavit. Poslední dobou zjišťuju, že pro mě 55 není rozhodující ani tak plat, který dostanu, ale spíš to, s kým dělám. Ale teď to nechávám tak, co bude za tři roky se uvidí. Teď se to strašně rychle mění. Jednou je pohoda, pak je zase krize. To člověk neví. A myslím si, že když člověk hledá, tak se vždycky nějaká práce najde. 56 Někakou praxi mám, takže bych něco zkusila.